

ترجمہ

نہج البلاغہ

حضرت امیر المؤمنین علیہ السلام

(با تجدید نظر و ویرایش جدید)

مؤسسہ فرهنگی تحقیقاتی امیر المؤمنین علیہ السلام

محمد دشتی مدظلہ

○ مختصری از زندگی نامه حجت الاسلام استاد محمد دشتی

استاد محمد دشتی رحمته الله در سال ۱۳۳۰ در روستایی به نام «آزادمون» «از توابع شهرستان محمود آباد» متولد شدند. پس از گذراندن مراحل ابتدایی، در سال ۱۳۴۲، با توجه به علاقه شدید ایشان نسبت به علوم حوزوی، وارد حوزه علمیه شده و در حوزه عملیه شهر آمل «مسجد امام حسن عسکری علیه السلام» به فراگیری علوم حوزوی پرداختند. سپس در سال ۱۳۴۳ وارد حوزه علمیه قم شده و در مدرسه حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی رحمته الله مشغول به تحصیل شدند، و در مدارس رضویه و فیضیه ادامه تحصیل دادند.

دروس خارج فقه را خدمت حضرت آیه الله مشکینی (کتاب حدود و دیات) و حضرت آیه الله جوادی آملی (متاجر) و حضرت آیه الله مکارم شیرازی (صلوة) و یک دوره اصول را خدمت حضرت آیه الله میرزا هاشم آملی رحمته الله فراگرفتند. در فلسفه، (کتاب اشارات) را خدمت حضرت آیه الله حسن زاده آملی و (کتاب اسفار اربعه) را خدمت حضرت آیه الله جوادی آملی و حضرت آیه الله محمدی گیلانی و (شرح منظومه) را خدمت آیه الله حقی رحمته الله فراگرفتند.

روش تحقیق و نویسندهگی ابتداء در محضر شهید مفتاح رحمته الله و سپس حضرت آیه الله سبحانی و شهید محمد مصطفوی کرمانی رحمته الله، در طول سال های ۵۰ تا ۵۷ آموختند.

استاد دشتی رحمته الله در تحقیقات خود، اصولی رانهج البلاغه قرار دادند و در ضمن آن به عقاید اسلامی، فلسفه احکام، و ارزیابی زندگی سیاسی امام علیه السلام نیز توجه داشتند. از استاد دشتی رحمته الله حدود ۱۱۰ اثر گران بها به یادگار مانده است که به جهت دارا بودن قلم روان و بیان مطالب مورد نیاز جامعه، مورد استقبال فراوانی قرار گرفته است.

○ فرمایشات مقام معظم رهبری (حفظه الله) پیرامون استاد دشتی

مقام معظم رهبری (حفظه الله) در دیدار خانواده استاد با ایشان «مهرماه ۱۳۸۰»، ضمن بیان فرمایشات بسیار مهم و ارزشمندی پیرامون شخصیت وجودی استاد دشتی رحمته الله و تألیفات ایشان، فرمودند: آقای دشتی جزو عناصر مفید بودند، زحمتهایشان با ارزش بود. وقتی ایشان پیش ما آمدند، من خیلی خوشحال شدم. قبلاً فهرست ایشان را بر نهج البلاغه (معجم المفهرس نهج البلاغه) دیده بودم. حیف شد، ایشان می توانست سال ها خدمت کند، ایشان خیلی پرشور و پر انرژی بودند. خداوند انشاءالله این زحمات را از ایشان قبول کند. احترام به ایشان، احترام به اسلام، امیرالمؤمنین و نهج البلاغه است.

مقام معظم رهبری پس از سؤال کردن از تعداد تألیفات استاد فرمودند: ایشان ۱۱۰ جلد کتاب چاپ شده و چاپ نشده داشتند؟ بسیار خوب، ماشاءالله، چه عمر با برکتی. من اغلب کتاب های ایشان را مطالعه کردم، بسیار مفید و خوب هستند. با این سن کم این تعداد کتاب، بسیار خوب است. کتاب های ایشان خیلی مفید است، کتاب معجم ایشان از همه بهتر است، من نگاه کرده بودم، خیلی خوب است. ترجمه نهج البلاغه ایشان از همه ترجمه ها، بلکه از اغلب ترجمه های موجود بهتر است، وقتی برای مدارس نهج البلاغه تقاضا کردند، ترجمه ایشان را پیشنهاد دادم.

«ایشان خوش سلیقه، خوش رو و با پشت کار بودند.»

• ترجمه نهج البلاغه

همراه با :

- ۱ - عنوان دادن به مفاهیم نهج البلاغه (۲۷۳۰ عنوان) در متن عربی و فارسی
- ۲ - نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (۱۵۰۰ عنوان)
- ۳ - اشاراتی به علوم و فنون روز
- ۴ - عمومی بودن ترجمه
- ۵ - رعایت اصل پیام رسانی در ضرب المثل‌ها
- ۶ - تفسیر صحیح متشابهات و عبارات‌های مشکل
- ۷ - آوردن نکات تاریخی و جغرافیای اماکن در پاورقی
- ۸ - آوردن اسامی اشخاص و اماکن در متن و پاورقی
- ۹ - ثبت شأن صدور خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها
- ۱۰ - فهرست موضوعی دارای حدود ۱۸/۰۰۰ عنوان کلی و جزئی
- ۱۱ - فهرست مطالب کامل
- ۱۲ - آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی
- ۱۳ - حلّ تضادهای ظاهری
- ۱۴ - آوردن اختلاف نسخه‌ها
- ۱۵ - شماره‌گذاری متن عربی
- ۱۶ - آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (مثل: سیاسی، اخلاقی، اقتصادی)
- ۱۷ - ترجمه توضیحات سید رضی با عنوان (م)
- ۱۸ - مشخص کردن مرجع ضماائر (هو، هم، انه) که مورد نظر امام بودند.
- ۱۹ - مشخص کردن مخاطب‌های امام (علیه السلام) در نهج البلاغه
- ۲۰ - تفسیر صحیح عبارات عام و خاص، مطلق و مقید
- ۲۱ - تبیین صحیح اهداف امام (علیه السلام) در طرح ارزش‌ها و مبانی اعتقادی
- ۲۲ - آوردن آدرس آیات قرآن (در پاورقی)
- ۲۳ - آوردن برخی از اشعار ضروری
- ۲۴ - آوردن مدارک بعضی از احادیث موجود در کتاب
- ۲۵ - آوردن آمار و ارقام ضروری
- ۲۶ - اشاره به نقد مکاتب رایج در پاورقی
- ۲۷ - آوردن جدول اختلاف نسخه‌های مختلف نهج البلاغه
- ۲۸ - تصحیح آدرس‌ها و کلمات در ترجمه و فهرست

• سایر همکاران :

- کنترل و تصحیح : ۱ - دکتر سید محمد شفیع ۲ - حجت الاسلام محیطی ۳ - حجت الاسلام سید هاشم حسینی کوهساری
- ویراستاری متن : ۱ - سید محمود علوی ۲ - محمد نصیری ۳ - محمد مهدی دشتی
- مروفینی و صفحه آرایی : ۱ - محمد مهدی دشتی ۲ - حسین دشتی

سرشناسه	:	علی بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت، ۴۰ ق.
عنوان قراردادی	:	نهج البلاغه، فارسی - عربی
عنوان و پدیدآور	:	ترجمه نهج البلاغه، حضرت امیرالمؤمنین (ع) / مترجم محمد دشتی.
مشخصات نشر	:	قم: آبان، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۷۵۲ ص.
شابک	:	بها: ۲۵۰۰۰ تومان / ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۶۳-۹۹-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا.
یادداشت	:	کتابنامه به صورت زیرنویس
یادداشت	:	فارسی - عربی
موضوع	:	علی بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. خطبه‌ها
موضوع	:	علی بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت، ۴۰ ق. نامه‌ها
موضوع	:	علی بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت، ۴۰ ق. کلمات قصار
شناسه افزوده	:	دشتی، محمد، ۱۳۳۰ - ۱۴۸۰، مترجم.
رده‌بندی کنگره	:	BP ۳۸ / ۰۴۱، ۱۳۷۵
رده‌بندی دیوبی	:	۲۹۷ / ۱۱۵
شماره کتابشناسی	:	۴۰۱۲۴۶۱

نهج البلاغه

ترجمه: مرحوم محمد دشتی

ناشر: آبان

چاپخانه: جعفری

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

تاریخ چاپ: زمستان ۱۳۹۵

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

شماره‌های تماس:

۰۹۱۲۷۵۹۹۴۰۴ - ۰۲۵۳۷۷۳۳۳۲۳

مرکز پخش جهان کتاب

بسم الله الرحمن الرحيم

« به نام آن که علی علیه السلام را به جهانیان عطا فرمود »

از سال ۴۰۰ هجری که سید رضی رحمته الله علیه با فکری نورانی و با اهدافی والا، به جمع آوری برخی از آثار علمی حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام همت گماشت و نهج البلاغه را تدوین کرد که عطر وجودی آن جان و جهان را شاداب نمود، تا کنون، ترجمه‌های گوناگونی به زبان فارسی تحقق پذیرفته و هر یک از مترجمان با اهداف و انگیزه‌های متفاوتی به اقیانوس همیشه موج علوم علوی نگریسته‌اند.

• اول - انگیزه‌های ترجمه

با شناسایی و جمع آوری ۳۰ ترجمه کامل از نهج البلاغه، از قرن پنجم (به تصحیح عزیز الله جوینی) تا روزگار نورانی انقلاب اسلامی ایران، و بررسی اهداف و شیوه‌ها و قابلیت‌های نهفته در آن و با توجه به ضرورت مطرح کردن مفاهیم نهج البلاغه از نظر کاربردی در مجامع فرهنگی، به این نتیجه رسیدیم که هنوز هم به ترجمه‌های دیگری نیاز است زیرا

یکی با جاذبه‌های ادبی ملموس؛

و دیگری در مرز وحدت الفاظ و عبارات مانده؛

برخی با شیوه‌های ترجمه زاده تدریجی‌هایی شدند؛

و برخی دیگر تفسیر و ترجمه را به هم آمیخته‌اند؛

بعضی در ترجمه تحت اللفظی موفق اما پیام رسانی کوتاهی کرده‌اند؛

و بعضی دیگر در پیام رسانی موفق، اما از لحاظ عبارات فاصله گرفته‌اند؛

و مخاطب ترجمه‌ها نیز از نظر کاربردی متفاوتند؛

برخی از ترجمه‌ها به قشر خاصی از جامعه تعلق دارد و به عقاید و ادیان و اهل نظر می‌توانند از آن بهرمنند گردند؛ و

برخی دیگر به گونه‌ای سامان یافته‌اند که برای نسل معاصر قابل استفاده نیستند و کاربرد عمومی ندارند.

با توجه به واقعیت‌های یادشده، و با درک نیازهای نسل معاصر در کلاس‌های گوناگون علوم انسانی و معارف

و نهج البلاغه، بر آن شدیم تا ترجمه‌ای گویا و متناسب با اهداف کاربردی از نهج البلاغه تحقق پذیرد که:

الف - قابل فهم و درک برای عموم افراد جامعه باشد؛

ب - به گروه خاصی از جامعه تعلق نداشته باشد؛

ج - اصل پیام رسانی دقیقاً رعایت گردد؛

د - از هرگونه رمز و اشاره و کنایه و کلی‌گویی اجتناب شود؛

ه - مخاطب‌های امام علیه السلام آشکارا معرفی گردند؛

و - توضیحات ضروری در متن یا پاورقی آورده شود؛

ز - پیام ضرب المثل‌ها کشف، و به نسل معاصر شناسانده شود؛

ح - مفاهیم نهج البلاغه در قالب هزاران عنوان زیبا و گویا ارائه شود.

تا همه اقشار جامعه بتوانند از آن بهرمنند گردند.

با چنین آرزوها و اهداف ارزشمندی در آستانه نهج البلاغه زانو زدیم و از نور ولایت علوی مدد گرفتیم؛ که

همه از برکات کلاس‌های آموزشی و غنایات حضرت مولی‌الموحدین امیرالمؤمنین علیه السلام است. آری:

به ذره‌گر نظر لطف بوتراب کند
به آسمان رود و کار آفتاب کند

● دوم - نگاهی به ترجمه‌ها

برای شناخت صحیح ترجمه‌ها و توان کاربردی آن، باید از سطوح مختلف و گوناگون مفاهیم نهج‌البلاغه آگاهی داشت؛ باید بدانیم که: ژرفای اقیانوس موج علوم علوی چگونه است؟ و معارف بلند و وحی گونه نهج‌البلاغه دارای چه ویژگی‌ها و تقسیماتی است؟ آنگاه به سراغ ترجمه‌ها برویم، و توان کاربردی آنها را مورد ارزیابی قرار دهیم. معارف عمیق و ارزشمند نهج‌البلاغه را می‌توان در سطوح مختلف و عمومی، تخصصی و فوق تخصصی به ارزیابی گذاشت.

الف - مفاهیم عمومی

مفاهیمی مانند مباحث تاریخی، اخلاق فردی، خودسازی، اخلاق عمومی، تذکرات عمومی، گفتگوهای عادی با مردم، با فرزندان و کارکنان، گزاران حکومتی مفاهیمی عمومی‌اند.

نسبت به این دسته از معارف نهج‌البلاغه، مشکل خاصی وجود ندارد و هرگونه ترجمه‌ای مفید است: ترجمه آزاد یا مقید به متن، یا ترجمه‌ای ادبی... و با الفاظ و عباراتی قدیمی یا نوین.

ب - مفاهیم و معارف تخصصی

برخی دیگر از مباحث نهج‌البلاغه، فنی و تخصصی است و به علوم و فنون و رشته‌های تخصصی بسیاری از معارف و علوم انسانی و غیر انسانی تعلق دارد. از این رو زبان خاص خودش را می‌طلبد، و الفاظ و عبارات و شیوه‌های تحقیق مربوط به همان رشته‌ها را لازم دارد، مانند:

● مباحث کلامی، فلسفی، اعتقادی

● مباحث اقتصادی

● مباحث سیاسی و مدیریتی

● مباحث نظامی، جنگ و صلح، آموزش نظامی

● مباحث بهداشتی، طب و درمان

● مباحث روانشناسی، روانکاوی، روانشناسی بالینی (درمانی)

● مباحث جامعه‌شناسی

و دیگر مباحث ارزشمندی که به ده‌ها رشته علمی مصطلح امروز ارتباط پیدا می‌کند. طبیعی است که تنها با ترجمه الفاظ و عبارات نهج‌البلاغه نمی‌توان مفاهیم این دسته از مباحث تخصصی را به خوانندگان منتقل کرد. باید صاحب نظران هر یک از رشته‌های یادشده از دیدگاه تخصصی خویش به ارزیابی و کنکاش بپردازند تا حق مطلب اداء شده و ترجمه و تفسیر صحیحی تحقق پذیرد.

با توجه به این واقعیت است که می‌گوییم: برای نهج‌البلاغه، ترجمه‌ها و تفاسیری گوناگون ضرورت دارد تا مفاهیم گرانسنگ آن در تمام ابعاد، کشف و شناسایی گردد. زیرا پژوهشگری که تخصص او در رشته اقتصاد است و مباحث اقتصادی نهج‌البلاغه را خوب می‌فهمد و با دیگر دیدگاه‌های اقتصادی جهان معاصر تطبیق می‌دهد، قطعاً در مباحث روانشناسی نهج‌البلاغه ناتوان است و نمی‌تواند مفاهیم عمیق روانکاوی و روان

درمانی این کتاب را کشف و شناسایی و در قالب عبارات زیبایی ارائه دهد.

از این رو، شروح و ترجمه‌هایی که هم اکنون در جهان اسلام موجود است این مشکل را دارند که در تمام ابعاد نهفته در نهج‌البلاغه، کارآیی ندارند، زیرا هر کدام بر اساس شناخت و توانمندی خویش قلم زده‌اند. باید علوم و فنون نهفته شده در نهج‌البلاغه کشف و شناسایی گردد، سپس متخصصان هر یک از رشته‌ها، جذب و سازماندهی شوند و در یک حرکت پژوهشی دسته‌جمعی حساب شده، ترجمه نهج‌البلاغه با جامعیت بایسته‌ای سامان پذیرد که:

فقیه جامع‌الشرایطی، مباحث فقهی نهج‌البلاغه را عمیقاً کشف و شناسایی کند و روانشناسی، مباحث روانشناسی و روانکاو نهج‌البلاغه را استخراج نماید و اقتصاد دانی، مباحث اقتصادی نهج‌البلاغه را در قالب‌های زیبایی طرح کند و هر متخصص صاحب‌نظری در یک هماهنگی لازم با دیگر متخصصان، نکته‌ها و ظرائف نهفته در رشته اختصاصی خویش را بخوبی بشناسد و هنرمندانه بشناساند.

آنگاه می‌توان با خاطری آسوده بگوییم: کار ترجمه و تفسیر نهج‌البلاغه پایان یافت.

ج - مباحث فوق تخصصی

دسته‌ای دیگر از مباحث نهج‌البلاغه فوق تخصصی است و تنها با داشتن تخصص‌های مصطلح و معمولی در رشته‌های علمی، نمی‌توان بر ژرفای مفاهیم آن شنا کرد بلکه ابزار و علوم و فنون خاص خودش را می‌طلبد تا بدرستی شرح و تفسیر گردند.

در این قسمت نیز ترجمه‌ها و برخی شرح موجود نهج‌البلاغه نمی‌توانند به همه نیازهای پژوهشگران پاسخ مثبت دهند، مانند:

الف - شناخت تشابهات نهج‌البلاغه؛

ب - شناخت مباحث عمیق فقهی و حل تضادهای ظاهری؛

ج - شناخت ضرب‌المثلها و استخراج پیامهای اصلی آن؛

د- روش رفع تعارض ظاهری بین حدیث و قرآن؛

هـ- رفع تعارض ظاهری نهج‌البلاغه با مبانی اعتقادی.

با کمال تأسف باید اعتراف کنیم که تمام ترجمه‌های موجود و اکثر شرح نهج‌البلاغه، نسبت به این سمت از مباحث فنی آسان گذشته‌اند. نه تنها پیام اصلی ضرب‌المثل‌ها را نیاوردند، بلکه تنها با ترجمه ظاهری عبارات، مشکلاتی نیز به وجود آورده‌اند. عام و خاص، مطلق و مقید، درست ترجمه نشده و اهداف آموزشی امام (علیه السلام) ناشناخته مانده، و معلوم نشد که چرا:

یک جا دنیا را نکوهش کرده و در جای دیگر، آن را می‌ستاید؟ در خطبه‌ای تعقیب فراریان مطرح است و در نامه‌ای دیگر ترک تعقیب؟ یک جا دستور ریشه‌کن شدن مهاجمان و در چند خطبه دیگر دستور مدارا کردن با زخمی‌ها و فراریان مطرح است؟ در خطبه‌ای حکومت را نکوهش و در خطبه‌ای دیگر، ستایش می‌کند؟ نسبت به بانوان مطالبی به ظاهر متضاد وجود دارد؟ دنیاگرایی و ترک دنیا به هم آمیخته شده؟ دخالت در مسایل سیاسی را با انزواگرایی در کنار هم قرار داده است؟ کار و تولید، با ترک مال دنیا در کنار هم قرار داده شده؟ در نتیجه، خوانندگان ترجمه‌های موجود، دچار نوعی سرگردانی و اضطراب می‌شوند که سرانجام اهداف

آموزشی امام علی (علیه السلام) کدام است؟ و کدام یک را باید باور داشت؟ این دسته از مباحث فوق تخصصی باید با روش‌های دقیق اجتهاد، و اصول صحیح استنباط، هماهنگ با مبانی اعتقادی شیعه و در چارچوب علم «تعال و تراجیح» که حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) و دیگر معصومین (علیهم السلام) به ما آموخته‌اند بررسی شود، تا نتایج مطلوب به دست آید که خود فرمودند و به ما آموختند:

- تضاد و تعارض در آیات قرآن وجود ندارد.
- تضاد و تعارض بین احادیث و قرآن وجود ندارد.
- تضاد و تعارض بین احادیث معصومین (علیهم السلام) وجود ندارد.

و در خطبه ۱۸۹ نهج البلاغه تذکر دادند که این گونه پژوهشها از عهده هر کسی برنیاید:
إِنَّ أَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَعَصِبٌ، لَا يَحْمِلُهُ إِلَّا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ أَمْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ وَ لَا يَبْعَثُ إِلَّا صِدْقًا أَمِينًا وَ أَحْلَامًا رَزِينًا.

شناخت مسایل ما، کالی است بس دشوار که جز بنده مؤمنی که خداوند قلبش را با ایمان آزموده آن را نپذیرد، و احادیث ما را جز سینه‌های امانتدار و عقل‌های سالم نمی‌تواند نگاهبان باشند.
این دسته از مباحث را باید با فراگیری علوم مقدماتی حوزه‌های علمیه و آگاهی از اصول استنباط و شیوه‌های اجتهاد، به ارزیابی گذاشت و در ترجمه، حاصل تحقیقات عمیق و گسترده را گنجانند، تا خواننده ترجمه نهج البلاغه به آسانی پیام امام (علیه السلام) را دریافت کند.

سوم. آرزوها

از آغاز تحصیلات حوزوی (سال‌های ۴۳ - ۵۰) که ترجمه‌ای موجود را مطالعه می‌کردم و کاستی‌های مفهومی را می‌یافتم، نگران و در فکر چاره‌اندیشی بودم که یکی از ترجمه‌های جرج جرداق مسیحی، (استاد ادبیات عرب در لبنان) را خواندم که اعتراف کرده بود: «جاذبه‌های کلمات امام علی (علیه السلام) شوری در من ایجاد کرد که ۲۰۰ بار نهج البلاغه را مطالعه کردم».

چنان بر خود لرزیدم و به تعصب و غرور اعتقادی من ضربه وارد شد که تا مدتی حالت عادی نداشتم. بر خود نفرین کردم که چرا یک مسیحی ۲۰۰ بار نهج البلاغه را می‌خواند اما من که خود را از شیعیان امام علی (علیه السلام) می‌شمارم و ادعای محبت و ول‌آیه او را دارم به راستی چند بار نهج البلاغه را مطالعه کرده‌ام و با مفاهیم ارزشمند آن به چه میزان آشنایی دارم؟ ما که در خانواده شیعه، از پدر و مادری شیعه، و از خانوادگی شیعه و در کشور شیعیان قرار داریم، چرا باید با نهج البلاغه بیگانه باشیم؟ از روزی که در جلسات نویسندگی مسجد مفتوح (که روزهای جمعه در منزل ایشان در کوچه ممتاز قم برگزار می‌شد) شرکت کردم، و موضوع انتخابی من «حکومت اسلامی» شد و شهید مفتوح فرمود: (یکی از منابع غنی که نسبت به حکومت اسلامی مباحث ارزشمند و گرانسنگی دارد، نهج البلاغه است. این کتاب را مطالعه کنید و مباحث مربوط به حکومت را استخراج و سازماندهی نمایید).

ورود من به آستانه نهج البلاغه با رهنمودهای آن استاد والامقام که پس از انقلاب اسلامی به درجه شهادت ممتاز شد، شکل گرفت.

به سراغ نهج البلاغه رفتم، اما: فهرست جامعی نداشت؛ معجم‌المفهرس کاملی نداشت؛ و در ابعاد گوناگون این کتاب از نظر پژوهشی کار نشده بود. قدم اول را با طرح تدوین (معجم‌المفهرس نهج البلاغه) آغاز کردیم و آرزوهای ما نسبت به جهانی و همگانی شدن نهج البلاغه، تا هم اکنون با تحقیق و تدوین و انتشار بیش از ۷۰

آثر تحقیقاتی تداوم یافت. آنگاه آرزوها و ایده آل‌های مانسبت به ترجمه نهج البلاغه، که حاصل تلاش ۵ سال کار مداوم و تجربیات کلاس‌های آموزشی از رمضان تا رمضان است^(۱) با ویژگی‌های زیر سامان یافت.

۱- عنوان دادن به مطالب

برای استفاده عموم مراجعه‌کنندگان به سخنان علوی، سعی کردیم تا مفاهیم و مباحث نهج البلاغه را در قالب ۲۷۳۰ عنوان کلی و زیبا تقدیم داریم؛ زیرا عنوان زدن صحیح مطالب برای عموم افراد میسر نیست؛ و برخی در تطبیق مفاهیم کلی با مباحث نهج البلاغه دچار مشکل می‌شوند.

عرضه مباحث نهج البلاغه در قالب عناوینی زیبا و گویا، مراجعه‌کنندگان را در یافتن مطالب دلخواه یاری می‌دهد و کار مطالعه و استخراج مفاهیم ارزشمند نهفته در خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها را آسان می‌سازد.^(۲)

۲- نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه، نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌هاست. با این روش در یک نگاه کلی محورهای اصلی مباحث نهج البلاغه به خوبی شناسانده می‌شود و مطالعه‌کنندگان را در یافتن موضوعات انتخابی در نهج البلاغه کمک می‌کند.

موضوعاتی که در نامگذاری کلی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها مطرح شده‌اند دارای حدود ۱۵۰۰ عنوان در ۷۴ رشته تخصصی است، و در آن سمت‌گیری و اهداف کلی مطالب نهج البلاغه مشخص شده است.

۳- اشاراتی به علوم و فنون

هرگز نخواستیم تا نقل‌های علمی را بر نهج البلاغه تحمیل، یا نهج البلاغه را توجیهی برای دیدگاه‌ها و نظریه‌های علمی مطرح جهان خاص‌تر دهیم.

هدف ما این بود که هر جا کاوش‌های علمی، و مرزهای اندیشه بشری توانسته پرده‌ای از روی واقعیتی بردارد و به افق همیشه نورانی نهج البلاغه نزدیک شود، آن نمونه‌ها را در پاورقی ترجمه آورده‌ایم؛ مانند نمونه‌هایی که امروز در جهان علم با ابزارها و روش‌های پیشرفته شناسایی گردیده و حال آن که در ۱۴ قرن قبل در کلمات نورانی امیر بیان، حضرت علی (علیه السلام) آمده است.

به نمونه‌هایی توجه فرمایید: امام (علیه السلام) در خطبه‌های ۱۱ و ۱۴ در نکوهش مردم بصره، عوامل زیست محیطی را در فریب خوردگی مردم مطرح فرمود که امروز در رشته اکولوژی (ECOLOGIE) به این‌گونه از واقعیت‌ها دست یافته‌اند. یا در روانشناسی و روانکاوی و انسان‌شناسی و تربیت کودک، دستوراتی دارند که امروزه در جهان معاصر در رشته‌های تخصصی علوم به اثبات رسیده است.

۴- ویژگی عمومی بودن ترجمه

هدف مهم ما در این ترجمه، رعایت اصل سادگی، و عمومی بودن آن بود که همه اقشار و سطوح متفاوت فکری موجود در جامعه، بدون مراجعه به کتب تفسیری و لغت و تاریخ، بتوانند از آن استفاده کنند.

۵- رعایت اصل «پیام رسانی» در ضرب‌المثل‌ها

در فرهنگ همه ملت‌ها، ضرب‌المثل‌هایی وجود دارد و در ضرب‌المثل‌ها، پیام‌ها و اهدافی نهفته است. اگر در ترجمه‌ها «اصل پیام رسانی» رعایت نشود، ضرب‌المثل‌های اقوام و ملل برای یکدیگر قابل فهم

۱. از رمضان المبارک سال ۷۱ تا رمضان سال ۱۳۷۶

۲. برای اطلاع بیشتر به کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» یا «فرهنگ معارف نهج البلاغه» نوشته مؤلف مراجعه شود.

نخواهد بود، و چون در ترجمه‌های موجود نهج البلاغه، غالباً اصل پیام رسانی رعایت نشده، و با ترجمه ظاهری عبارات، اهداف واقعی گوینده قابل دسترسی نیست، خواننده فارسی زبان حق دارد بپرسد:

- «من کَفَّارٌ نیستم» یعنی چه؟ و کفار چیست؟ (وَاللّٰهُ لَا اَكُوْنُ كَالْضَّيِّعِ، خطبه ۵)
- «چون بچه شتر دنبال شتر بودم» چه مفهومی دارد؟ (كَاتِّبَاعِ الْفَصِيْلِ اَثَرُ اُمِّهِ، خطبه ۱۹۲)
- «زن عقرب است» یعنی چه؟ چرا باید به زنان اهانت شود؟ (الْمَرْءَةُ عَقْرَبٌ) (۱)

اگر بدانند که این ضرب المثل‌ها برای رساندن مفهوم خاصی در ملت‌ها پدید آمدند، و پیام خاصی را در شرائط حاکم بر همان ملت و همان فرهنگ به همراه دارند و اگر در ترجمه ضرب المثل‌ها، اصل پیام رسانی رعایت گردد، بسیاری از اعتراضات مطرح نخواهد شد.

پس از تحقیق و بررسی در ضرب المثل‌های نهج البلاغه، و شناخت کاربردی آن در روزگاران گذشته به این نتیجه می‌رسیم که امام علیه السلام در خطبه ۵ می‌خواهد بفرماید که:

«من از مسایل سیاسی کشور غافل نیستم.»

و در خطبه ۱۹۲ این مفهوم را می‌خواهد منتقل کند که:

«من، چونان فرزندی که از مادر جدا نمی‌شود، همواره با پیامبر بودم.»

و حکمت ۶۱، یک ضرب المثل است و این پیام را دارد که:

«پس زن برای شوهرش شیرین است!»

۶- تفسیر صحیح متشابهات

واژه‌های دنیا، حکومت، لذت، عشق، مال، برخی دیگر از کلمات و عبارات، در جاهای گوناگون، متفاوت و در ظاهر متضاد، وصف و مطرح شده‌اند:

در یک جا عام و فراگیر و در جایی خاص و محدود است.

اگر دنیا در برخی از خطبه‌ها نکوهش شد، دنیا را در دنیای خارج و نظام هستی نیست، بلکه علل و عواملی مطرح است، زیرا در موارد دیگر دنیا را می‌ستایید.

اگر یک جا حکومت را نکوهش می‌کند، در جای دیگری آن را یک ضرورت می‌داند؛

اگر یک جا نسبت به محبت دنیا هشدار می‌دهد، در جای دیگر محبت دنیا را امری طبیعی می‌داند، پس ستایش یا نکوهش علل و عوامل دارد و ده‌ها و صدها نمونه که محتاج به پژوهش‌های عمیق و بایسته‌ای می‌باشد.

در این گونه از موارد نباید به ترجمه ظاهری عبارات رضایت داد، زیرا برای راهنمایان، هدایتگر نخواهد بود. گاهی باید تفسیر و ترجمه را به هم آمیخت، تا اهداف اصلی و مبانی اعتقادی علیه السلام، روشن و بدون ابهام در دسترس عموم قرار گیرد.

در ترجمه‌های موجود، «النِّسَاءُ نَوَاقِصُ الْعُقُولِ»، را همه چنین ترجمه کرده‌اند: «عقل زنان ناقص است.» و «الْمَرْءَةُ شَرُّ كُلِّهَا»، را همه ترجمه کرده‌اند که: «زن همه‌اش شر است.»

در صورتی که در قرآن کریم و نهج البلاغه، نظام هستی، نظام احسن معرفی شده، و امام علیه السلام خود عدل الهی را به جهانیان شناسانده است و می‌دانیم که خدا شر نیافریده، و پدیده‌های پروردگاری شر نیستند.

پس قرآن و سنت مسلمّه و فلسفه، و کلام و مبانی اعتقادی با ظاهر عبارات یاد شده در تضاد است و در ترجمه‌های ظاهری الفاظ و عبارات نیز، تضادها برطرف نمی‌گردد که همواره اعتراض‌های خوانندگان را به همراه خواهد داشت.

اگر پس از بررسی‌های لازم به این نتیجه برسیم که: امام در خطبه ۸۰ در مقام بیان تفاوت‌های موجود میان زنان و مردان است، و «تواقص» در اینجا به معنای «تفاوت» است و در حکمت ۲۳۸، واژه شر را به معنای بد و بدی‌های استعمال نکرده، بلکه خواسته بفهماند که، ازدواج و تشکیل زندگی مسئولیت‌ها و مشکلاتی دارد، همان ضرب‌المثل فارسی که می‌گویند: «زن و بچه دردسرنه و بی‌دردسر هم نمی‌توان زندگی کرد». آنگاه برداشت‌های منفی و اعتراض‌های بی‌جا مطرح نخواهد شد.^۱

۷- آوردن نکات تاریخی

در پاورقی این نسخه، تاریخ نهج‌البلاغه آمده است که دارنده این نسخه را از مراجعه به کتب تاریخ بی‌نیاز می‌سازد.

۸- آوردن اسامی اشخاص و اماکن

نکات تاریخی، و اسامی اشخاص و اماکن را بدان جهت آوردیم تا خوانندگان با داشتن همین ترجمه از مراجعه به دیگر کتاب‌های تاریخی بی‌نیاز باشند.

۹- آوردن شأن نزول خطبه‌ها

با تلاش فراوان، آن مقدار از حوادث و سولات و زمینه‌هایی را که در پدید آمدن خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها نقش داشتند، به عنوان «شأن نزول» در آغاز خطبه‌ها آوردیم تا خوانندگان با حال و هوای صدور مطالب نهج‌البلاغه آشنا شوند، و بدانند که نهج‌البلاغه «کجایی» است؟! زیرا توجه به شأن نزول نهج‌البلاغه تأثیر تعیین‌کنندگی در فهم مطالب و مفاهیم آن خواهد داشت.

۱۰- فهرست موضوعی

یکی دیگر از آرزوهای ارزشمند، تهیه و تدوین «فهرست موضوعی نهج‌البلاغه» بود که همواره ذهن ما را به خود مشغول می‌داشت؛ زیرا ترجمه‌های موجود بدون فهرست موضوعی منتشر شده بودند. استخراج عناوین کلی و جزئی و سازماندهی عناوین، و تطبیق علوم و فنون با مفاهیم نهج‌البلاغه، و خلق و ابداع فهرست‌های زیبا و قالب‌های گویا برای شناخت مباحث آن، سالیان طولانی با جمعی از پژوهشگران مؤسسه را به تلاش واداشت؛ ابتدا کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج‌البلاغه» را با حدود چهار هزار عنوان در ۷۴ رشته تخصصی تدوین و منتشر ساختیم.

سپس در مدت ۷ سال «فرهنگ معارف نهج‌البلاغه» را با همکاری جمعی از محققان مؤسسه، در پانزده هزار عنوان کلی و جزئی فراهم آوردیم و در یک اقدام گسترده و فراگیر در تدوین «دائرة المعارف بزرگ نهج‌البلاغه» کار استخراج فهرست‌ها و قالب‌های مفهومی را به صد هزار عنوان رساندیم، که در فهرست موضوعی این ترجمه، تنها ۱۸ هزار عنوان جزئی و کلی آمده است.

۱۱- آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی

چون هدف ما در این ترجمه، بهره‌برداری عموم اقشار جامعه بود که در سفر و حضر بتوانند از نهج‌البلاغه

^۱. برای اطلاع بیشتر به کتاب «اطلاعات مقدماتی نهج‌البلاغه» و «کلیدهای شناسایی نهج‌البلاغه» مراجعه شود.

استفاده کنند، و در همه جا منابع تحقیق و کتب تاریخی یافت نمی شود و همه جا نمی توان از شروح گوناگون نهج البلاغه استفاده کرد بر آن شدیم تا توضیحات ضروری نسبت به مفاهیم، رویدادها، تحولات سیاسی، تاریخی را در متن یا در پاورقی بیاوریم که عموم اقشار جامعه بتوانند از مباحث ارزشمند آن استفاده کنند.

۱۲- حل تضادهای ظاهری

یکی دیگر از ویژگی های مهم این ترجمه، حل تضادهای ظاهری است که در نهج البلاغه بحث مطرح شده است که با ظاهر احکام اسلامی یا قرآن کریم تضاد دارد، به گونه ای ترجمه کرده ایم که تضادها برطرف گردند که به مباحث فنی و روش اجتهاد شیعه ارتباط دارد، زیرا ما معتقدیم امام معصوم علیه السلام با قرآن و دیگر روایات معصومین علیهم السلام تضادی ندارد.

۱۳- آوردن اختلاف نسخه ها (در متن عربی)

متن عربی نهج البلاغه ۱۵ نسخه قدیمی از اواسط قرن چهارم (۱۵ سال پس از وفات سید رضی) تاکنون، مقابله و تصحیح شد، و اختلافات مهم و عبارات گوناگونی که در معانی جملات تاثیر داشت در داخل علامت () آورده شد تا محققان و شارحان در مواجهه به این نسخه بتوانند جنبه های گوناگون یک واژه یا یک جمله را دریابند.

۱۴- شماره گذاری متن عربی

در سال های (۱۳۵۳ - ۱۳۵۴) که به تکراندین «معجم الفهرس نهج البلاغه» افتادیم اولین مسئله ای که در راستای کار ما قرار داشت این بود که متن نهج البلاغه یک خط در میان شماره گذاری شود و همه آدرس ها بر اساس شماره های متن سازماندهی گردد تا یافتن مطالب دلخواه در خطبه ها و نامه ها و حکمت های طولانی به آسانی میسر باشد و مراجعه کننده ناچار نباشد برای یافتن یک واژه، یک یا چند صفحه را جستجو کند. و چون پس از انتشار «معجم الفهرس» در ایران و دیگر کشورهای اسلامی، شماره های ثبت شده، در صدها هزار نسخه موجود است، در این ترجمه نیز همان شماره ها همراه متن عربی ثبت شد تا برای عموم محققان اسلامی قابل استفاده باشد.

تذکر: به علت صفحه بندی جدید، بعضی از آدرس ها تغییر کرده است. پس اگر موضوع مورد نظر خود را در خط آدرس داده شده، پیدا نکردید. آنرا در یک خط قبل یا یک خط بعد بیابید.

۱۵- آوردن موضوعات کلی خطبه ها، نامه ها و حکمت ها

گرچه در کتاب (فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه) موضوعات عام و کلی خطبه ها و نامه ها و حکمت های نهج البلاغه را مشروحا آورده ایم اما در این نسخه، در متن عربی، زیر شماره های خطبه ها و نامه ها و حکمت ها، عناوین کلی و فهرست های عام هر یک را ثبت کرده ایم که گویای مفاهیم نهفته در آن می باشد و مراجعه کننده در اولین برخورد با واژه «سیاسی، اجتماعی، اخلاقی» همراه خطبه یا نامه یا حکمت، سمت گیری آن را درک می کند و می فهمد که این خطبه اخلاقی یا آن نامه سیاسی است که در پیام رسانی و ارزیابی آغازین مباحث نهج البلاغه، نقش بسزایی دارد، این ویژگی در هیچ کدام از نسخه های موجود بچشم نمی خورد.

۱۶- ترجمه توضیحات سید رضی علیه السلام با عنوان (می گویم)

در برخی از ترجمه های نهج البلاغه و شرح و تفسیر آن، توضیحات ارزشمند سید رضی ترجمه نشده است و برخی از آوردن آن نیز صرف نظر کرده اند در صورتی که توضیحات سید رضی از نظر لغوی و ادبی آثار بسیار تعیین کننده ای در فهم مطالب نهج البلاغه دارد. در این نسخه، تمامی توضیحات سید رضی با ترجمه آن،

هرکدام در جایگاه خاص خودش بگونه‌ای زیبا آورده شد.

۱۷- مشخص کردن مرجع ضمائر

در این ترجمه، تلاش کرده‌ایم تا مرجع ضمائر (هو، هم، آنها) را دقیقاً مشخص کرده و در ترجمه بیاوریم که قابل استفاده عموم طبقات جامعه باشد و مطالعه کننده این نسخه، جایگاه اصلی ضمائر را بشناسد.

۱۸- مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه که برای عموم مراجعه کنندگان قابل استفاده می‌باشد و کاربرد عمومی دارد، مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه است که امام علی (ع) با چه کسی یا افرادی سخن می‌گوید؟ شناخت مخاطب‌های امام (ع)، ما را در ارزیابی مفاهیم نهج البلاغه کمک می‌کند.

۱۹- تفسیر صحیح عام، خاص، مطلق و مقید

یکی از مشکلات پژوهشی و نظری عموم افراد جامعه ما، مشکل حل متشابهات، و بررسی تطبیقی عام و خاص و مطلق و مقید در احادیث و روایات اسلامی است.

و چون همه مترجمان نهج البلاغه شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند، مراجعه کنندگان به ترجمه‌ها دچار نوعی سرگردانی در فهم نهج البلاغه می‌شوند که در یک خطبه، دنیا نکوهش و در خطبه دیگری ستایش شده است چرا؟ و می‌پرسند آیا این اختلاف و تضاد را می‌شود حل کرد؟ اگر مترجمان در مباحث عام و خاص و مطلق و مقید، رعایت مفاهیم را می‌کردند و عام تخصیص زده را به گونه‌ای مطلق و فراگیر ترجمه نمی‌کردند و مطلق را با قید آن می‌آوردند، این همه حسرت و سرگردانی وجود نداشت. ما سعی کرده‌ایم این اصل را رعایت کنیم. اگر درجائی دنیا نکوهش می‌شود با بررسی‌های مداوم علت آن را آورده ایم که دنیای (حرام) یا (شبهه ناک) است، و اگر در جای دیگر دنیا ستایش می‌شود توضیح داده‌ایم که دنیای (حلال) است.

۲۰- تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها

بسیاری از مترجمان شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند و معتقدند که: (ما باید تعهد خود را در ترجمه با خدا بار باشیم).

البته این خود مکتب و راه و روشی است محترم و ارزشمند، اما از نظر کاربردی و پیام رسانی در برخی از موارد، مشکلات فراوانی را به همراه دارد. با دگرگونی فرهنگ‌ها و معنای واژه‌ها در پیام رسانی‌ها، نسل امروز معانی و مفاهیم نهفته در برخی از عبارات قرآن و احادیث را نمی‌تواند درک کند، در صورتی که ما به امام علی (ع) تعهد داده‌ایم تا پیام او را به نسل امروز برسانیم. برای این پیام رسانی باید از انواع سبک‌ها و شیوه‌ها استفاده کنیم و گاهی نیز ناچاریم مقید به ظاهر الفاظ و عبارات نباشیم. پس برای تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها، ناچاریم از شیوه ترجمه (تحت اللفظی) اندکی فاصله گرفته و با تفسیر و ارزیابی صحیح عبارات و کلمات، پیام حضرت مولی (ع) را به نسل امروز برسانیم.

۲۱- آوردن آدرس آیات قرآن

اینکه گفته‌اند: «نهج البلاغه فوق کلام خلق است»

حرفی است ارزشمند و دوست داشتنی، اما در دنباله آن قضاوت فرمودند که: «دون کلام خالق است» این سخن را نشاید که پذیرفت. زیرا نهج البلاغه در تفسیر و تحلیل کلام خداوندی است، نور است و در امتداد نور الهی می‌درخشد، دون، پستی، پائینی، و هر واژه دیگری که سمت و سوی نزول و فرود و سقوط داشته باشد نسبت به نهج البلاغه مردود و مطرود است، بلکه باید گفت:

«نهج البلاغه فوق کلام خلق و در پرتو کلام خالق است.»

زیرا حدیث، تفسیر آیات الهی است، واسطه فیض است، در همان اوج و والائی وحی الهی جای دارد، از این رو آدرس تمام آیات قرآن نهفته در کلام حضرت مولی (علیه السلام) را در پاورقی متن عربی آورده‌ایم تا اگر کسی خواست به قرآن مراجعه کند میسر باشد.

۲۲- آوردن برخی از اشعار ضروری

این هدف بسیار ارزشمند هنری، آموزشی را در طول ۱۲ سال، لباس عمل پوشانده و ۱۵۰ دیوان شعر شاعران فارسی زبان را بر سر سفره نورانی نهج البلاغه نشانیدیم که کتاب (فرهنگ شعر شاعران در نهج البلاغه) در دو جلد انتشار یافته است تا اساتید مجرب در تدریس مفاهیم حدیث، از جاذبه هنری اشعار استفاده کنند. در این ترجمه نیز هرجا که ضروری تشخیص داده‌ایم در پاورقی، برخی از اشعار زیبا و شیرین را آورده‌ایم.

۲۳- آوردن مدارک احادیث موجود در کتاب

با عنایات الهی و توجهات خاصه حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) اسناد و مدارک خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها را در کتاب مستطلی با نام (اسناد و مدارک نهج البلاغه) که جلد یازدهم (مجموعه آشنائی با نهج البلاغه) می‌باشد، مبروحاً آورده‌ایم، اما در این نسخه به مدارک و منابعی که جناب سید رضی (رحمه الله) آورده است اکتفا نمودیم.

۲۴- آوردن آمار و ارقام ضروری

آمار و ارقام، ما را در ارزیابی و سنجش گری کمک می‌کنند، و در تحلیل تاریخ نقش بسزائی خواهند داشت. در این نسخه، هرکجا که لازم بود، از آوردن آمار و آمار خودداری نورزیده و با استفاده از منابع تاریخی، آمار ضروری را ثبت کرده‌ایم.

۲۵- بررسی تدریس مکاتب در پاورقی

در طول سال‌های ۱۳۵۳ تا کنون، که در مراکز کتب و آموزش، در دبیرستان‌ها و مراکز تربیت معلم، و دانشگاه‌ها، به تدریس نهج البلاغه و معارف اسلام اشتغال داشته و داریم، با این حقیقت روشن آشنا شدیم که در تمام محورهای خط فکری نسل جوان، نهج البلاغه رهنمودی تعیین کننده دارد و در هجوم ایسم‌ها و ایست‌ها، بهترین پناهگاه است که قدرت دفاعی لازم به نسل ما می‌دهد تا ارزش‌های اسلامی خود را پاسدار باشند، و تمامی مکاتب وارداتی را بتوانند عالمانه نقد کنند. از این رو در پاورقی این نسخه سعی کرده‌ایم اشاراتی به مکاتب مصطلح روز، داشته باشیم تا خوانندگان این ترجمه رهنمودی در نقد و ارزیابی مکاتب و بررسی تطبیقی آن داشته باشند، و برای تحقیقات گسترده‌تر به کتب و منابع خاص خود مراجعه کنند. امیدواریم این ترجمه، با ویژگی‌های یاد شده، خشنودی حضرت مولی الموحّدين امیرالمؤمنین (علیه السلام) را - هر چند اندک - فراهم کرده باشد، که اهل و معدن و اصل کرامت است که با بزرگواری خویش، دست روسپاهان برخاک مانده را خواهد گرفت. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین (علیه السلام)

محمد دشتی

زمستان ۷۸

• مقدمه سید رضی علیه السلام بر نهج البلاغه

ستایش خدا را سزااست که حمد را بهای نعمت‌ها و پناهگاه از بلاها، و وسیله رسیدن به نعمت‌ها و بهشت جاویدان، و موجب افزایش احسان و کرمش قرار داد. درود بر پیامبر رحمت، و پیشوای رهبران الهی و چراغ روشنی‌بخش امت، که ریشه‌های وجودش، بزرگواری و درخت اصل و نسبش پربرگ و پرثمر بوده است. و درود بر اهل بیتش که چراغ‌های روشنی‌بخش تاریکی‌ها، و وسیله نجات امت‌ها، و نشانه‌های روشن دین و مرکز ثقل فضیلت و برتری می‌باشند. درود بر همه آنان باد؛ درودی که با فضل و بزرگواری آنها برابری کند؛ و پاداش اعمال آنها قرار گیرد؛ پاداشی که مناسب با پاکیزگی اصل و فرع ایشان است. درود بر آنان باد تا زمانی که سفیده صبح گریبان شب را می‌شکافد و ستارگان طلوع و غروب می‌کنند.

• چگونگی پیدایش کتاب نهج البلاغه

در آغاز جوانی و فراغت زندگی، دست به تألیف کتابی در «خصائص و ویژگی‌های ائمه علیهم السلام» زدم که مشتمل بر خبرهای جالب و سخنان برجسته آنها بود.

انگیزه این عمل را در آغاز این کتاب یادآور شدم و آن را از سخن قرار داده‌ام. پس از گردآوردن خصائص امیرمؤمنان علیه السلام مشکلات و حوادث روزگار مرا از اتمام بقیه کتاب، باز داشت. من آن کتاب را محبوب نموده و به فصل‌های مختلفی تقسیم کرده بودم. در پایان آن، فصلی که متضمن سخنان جالب امام علیه السلام از سخنان کوتاه در مواضع، حکم، امثال و آداب - «نه خطبه‌های طولانی و نه نامه‌های گسترده» - آورده شد. برخی از دوستان آن را جالب و گفت‌انگیز، از جنبه‌های گوناگون دانستند، و از من خواستند کتابی تألیف کنم که سخنان برگزیده امیرمؤمنان علیه السلام در جمیع فنون و بخش‌های مختلف، از خطبه‌ها، نامه‌ها مواضع و ادب در آن گرد آید، زیرا می‌دانستند این کتاب متضمن شگفتی‌های بلاغت و نمونه‌های ارزنده فصاحت و جواهر سخنان عرب و نکات درخشان از سخنان عینی و دنیوی خواهد بود که در هیچ کتابی جمع‌آوری نشده و در هیچ نوشته‌ای تمام جوانب آن گردآوری نگردیده است.

زیرا امیرمؤمنان منشأ فصاحت و منبع بلاغت و پدیدآورنده آن است؛ مکنونات بلاغت بوسیله او آشکار گردیده، و قوانین و اصول آن از او گرفته شده است؛ تمام خطباء و سخنرانان به او اقتداء نموده و همه واعظان بلیغ از سخن او اسباب یادگیری هستند. با این همه، او همیشه پیشرو است آنها دنباله‌رو، او مقدم است آنها مؤخر، زیرا سخن او کلامی است که آثار علم الهی، و بوی عطر سخن پیامبر را به همراه دارد.

از این رو خواسته دوستان را اجابت کردم و این کار را شروع کرده، در حالی که یقین داشتم سود و نفع معنوی آن بسیار است و به زودی همه جا را تحت سیطره خود قرار خواهد داد و اجر آن ذخیره آخرت خواهد بود.

منظورم این بود که علاوه بر فضایل بی‌شمار دیگر، بزرگی قدر، و شخصیت امیرمؤمنان را از این نظر روشن سازم که: امام علی علیه السلام تنها فردی است که از میان گذشتگانی که سخنی از آنها به جا مانده، به آخرین مرحله فصاحت و بلاغت رسیده و گفتار او اقیانوسی است بی‌کرانه که سخن هیچ بلیغی به پایه آن نخواهد رسید. خواستم در افتخار کردن به امام علیه السلام به قول شاعر معروف «فرزدق» متمثل شوم (که در مورد افتخار به پدران خود به شخصی به نام «جریر» خطاب می‌کند).

اُولَئِكَ اَبَائِي فَجِئْنِي بِمِثْلِهِمْ

ای جریر! اینها پدران و نیاکان منند اگر می توانی در آن هنگام که در مجمعی گرد آمیدم همانند آنها را برای خود برشمار.)

سخنان آن حضرت بر مدار سه اصل می چرخد :

اول - خطبه ها و اوامر

دوم - نامه ها و رسائل

سوم - کلمات حکمت آمیز و مواعظ

تصمیم گرفتیم ابتداء خطبه ها، پس از آن نامه ها، و سپس کلمات حکمت آمیز جالب آن حضرت را جمع کنیم. سپس به هر کدام از آنها بابتی را اختصاص دادیم و صفحاتی ویژه آن گردانیدیم تا مقدمه ای باشد برای به دست آوردن آنچه که به آن دسترسی ندارم (و ممکن است) در آینده به آن برسم. و هرگاه سخنی از آن حضرت در مورد بحث و مناظره، یا پاسخ سؤال، و یا منظور دیگری بود که به آن دست یافتیم ولی جزء هیچ یک از این سه بخش نبود، آن را در مناسب ترین و نزدیک ترین بخش قرار دادیم. اگر در میان آنچه برگزیده ام فصول غیر منظم و سخنان غیر منظمی آمده، به خاطر آن است که من نکته ها و جملات درخشان آن حضرت را جمع می کنم و منظورم حفظ تمام موعظه ها و ارتباطات کلامی نیست.

از شگفتی های سخن امام علی (ع) که او خود در این زمینه تنها است و شریک و همتایی در آنها ندارد، این است که: سخن آن حضرت را که در بارش موعظه ها و خطبهاست هرگاه کسی تأمل کند و خود را از این جهت بیگانه دارد که این سخن شخصی عظیم القدر و نافذ المراسم است که همه در برابر او سر فرود می آورند؛ شک و تردید نخواهد کرد که گوینده این سخن کسی است که جز در او ادب و زهد و پارسایی قدم نگذاشته و هیچ اشتغالی به جز عبادت نداشته است و یقین می کند که این سخن از کسی است که در گریسته خانه ای تنها و دور از اجتماع یا در یکی از غارها قرار گرفته که جز صدای خودش را نمی شنود و غر خویش دیگری را نمی بیند، و همواره مشغول عبادت می باشد، و هیچ گاه نمی تواند باور کند که این سخن کسی است که به هنگام جنگ در دریای لشکر دشمن فرو می رفت و پهلوانان و جنگجویان نیرومند را بر زمین می افکند. با این حال یکی از زهاد و یکی از افراد صالح و پاک و نمونه ای است که نظیر ندارد.

این است فضایل عجیب و شگفتی زا و ویژگی لطیف او که جمع میان اسد و در است. بسیار می شد که من در این باره با برادران مذاکره می کردم و شگفتی آنها را از این ویژگی خاص امام علی (ع) می گفتم و راستی این خود جای عبرت و شایسته اندیشه و فکر است. اگر در اثناء سخنان انتخاب شده لفظی می شنیدیم و یا معنی مکرری آمده است، عذر من در این باره این است که در روایات مربوط به سخنان امام علی (ع) اختلاف است: گاهی سخنی را در روایتی یافتیم و همان طور که بوده آن را نقل کرده ام. سپس روایت دیگری در همان موضوع به دستم رسیده که با روایت قبل یکسان نبوده، اما به خاطر مطالب بیشتری که داشته، و یا به خاطر لفظ جالب تری که در آن به کار رفته، لازم بود آن را نیز بیاورم. این نیز ممکن است بر اثر سهو و نسیان نه از روی عمد دوباره آورده شده است. با این حال ادعا نمی کنم که من به همه جوانب سخنان امام علی (ع) به طوری احاطه پیدا کرده ام که هیچ کدام از سخنان او از دستم نرفته است؛ بلکه بعید نمی دانم که آنچه نیافته ام بیش از آن باشد که یافته ام، و آنچه در اختیارم قرار گرفته کمتر از آنچه بدستم نیامده باشد.

اما وظیفه من غیر از تلاش و کوشش و سعی فراوان برای یافتن این گم شده نیست، و از خدا می خواهم در این راه مرا راهنمایی کند. بعد از تمام شدن کتاب چنین دیدم که نامش را «تَهْجُ الْبَلَاغَةِ» بگذارم؛ زیرا این کتاب

درهای بلاغت را به روی بیننده می‌گشاید، و خواسته‌هایش را به او نزدیک می‌سازد. این کتاب هم مورد نیاز دانشمند و عالم، و هم دانشجو و متعلّم است، و هم خواسته‌ی شخص بلیغ و زاهد در آن یافت می‌شود. در بین کلمات امام علیه السلام سخنان شگفت‌انگیزی در مورد توحید، عدل و تنزیه خداوند از شباهت به خلق می‌بینم که تشنگان را سیراب کرده، و پرده‌ها را از روی تاریکی شبهات برمی‌گیرد. از خداوند بزرگ توفیق و نگهداری از لغزش را خواستارم، و نیز می‌خواهم که به من در این راه مقاومت و یاری بخشد و از خطای فکر پیش از خطای زبان، و از خطای سخن، پیش از لغزش قدم، به او پناه می‌برم. او مرا کفایت می‌کند و بهترین حافظ و یاور است.

سَنَةُ ۴۰۰ هَجَرِي

اَلشَّرِيفُ الرَّضِيُّ

«ابو الحسن محمد بن حسين الطاهر ذوالمناقب»

www.ketab.ir

۴۱	روانشناسی مدعیان دروغین قضاوت	۲	زندگی نامه مترجم
۴۳	نکوهش اهل رأی	۳	ویژگی های این ترجمه
۴۳	مبانی وحدت اسلامی	۵	سرآغاز
۴۳	جامعیت و کمال دین و قرآن	۱۶	مقدمه سید رضی
۴۳	خطبه ۱۹		
۴۳	سوابق تاریخی نکوهیده اشعث بن قیس		
۴۳	خطبه ۲۰		
۴۵	علل پنهان بودن اسرار پس از مرگ	۲۱	عجز انسان از شناخت ذات خدا
۴۵	خطبه ۲۱ - راه رستگاری	۲۱	دین و شناخت خدا
۴۵	خطبه ۲۲	۲۱	راه های خداشناسی
۴۵	امام و شناساندن ناکثین	۲۵	فلسفه بعثت پیامبران
۴۵	ردّ آغاهای ناکثین	۲۵	فلسفه بعثت پیامبر خاتم
۴۵	شجاعت شهادت طلبی امام	۲۵	ضرورت امامت پس از پیامبران الهی
۴۵	خطبه ۲۳	۲۵	ویژگی های قرآن و احکام اسلام
۴۷	تناسب نعمت ها با استعداد های گوناگون	۲۷	فلسفه و ره آورد حج
۴۷	ضرورت تعاون با خویشاوندان	۲۷	خطبه ۲
۴۷	ضرورت نیکی به خویشاوندان	۲۷	ستایش پروردگار
۴۷	خطبه ۲۴ - ضرورت آمادگی برای جهاد	۲۷	ویژگی های پیام اسلام
۴۷	خطبه ۲۵	۲۷	شناخت عصر جاهلیت
۴۹	علل شکست ملت ها	۲۹	ویژگی های اهل بیت
۴۹	نفرین به امت خیانتکار	۲۹	سیمای فاسدان
۴۹	خطبه ۲۶	۲۹	جایگاه آل محمد
۴۹	شناخت فرهنگ جاهلیت	۲۹	خطبه ۳
۵۱	مظلومیت و تنهایی امام	۲۹	شکوه از ابابکر و غصب خلافت
۵۱	معرفی عمر و عاص و ضرورت آمادگی نظامی	۳۱	بازی ابابکر با خلافت
۵۱	خطبه ۲۷	۳۱	شکوه از عمر و ماجرای خلافت
۵۱	ارزش جهاد در راه خدا	۳۱	شکوه از شورای عمر
۵۱	دعوت به مبارزه و نکوهش از نافرمانی کوفیان	۳۱	شکوه از خلافت عثمان
۵۳	مظلومیت امام و علل شکست کوفیان	۳۱	بیعت عمومی مردم با امیر المؤمنین
۵۳	خطبه ۲۸	۳۱	مسئولیت های اجتماعی
۵۳	دین شناسی	۳۳	خطبه ۴
۵۳	ضرورت توبه و آشتی گرای	۳۳	ویژگی های اهل بیت پیامبر
۵۳	ترسانا کتب	۳۳	ویژگی های امام علی
۵۳	خطبه ۲۹	۳۳	خطبه ۵
۵۵	علل نکوهش و شکست کوفیان	۳۳	راه های پرهیز از فتنه ها
۵۵	مسخ و دگرگونی کوفه	۳۵	فلسفه سکوت امام علی
۵۵	خطبه ۳۰ - پاسخ به شایعات دشمن	۳۵	خطبه ۶ - آگاهی و مظلومیت امام
۵۵	خطبه ۳۱ - روانشناسی طلحه و زبیر	۳۵	خطبه ۷ - شناخت بیروان شیطان
۵۵	خطبه ۳۲	۳۵	خطبه ۸ - پیمان شکنی زبیر
۵۷	علل سیر ارتجاعی امت اسلامی	۳۵	خطبه ۹ - شناخت طلحه و زبیر
۵۷	اقسام مردم	۳۵	خطبه ۱۰ - آگاهی امام برای مقابله با اصحاب جمل
۵۷	وصف پاکان در جامعه مسخ شده	۳۷	خطبه ۱۱ - آموزش نظامی
۵۷	روش برخورد با دنیا	۳۷	خطبه ۱۲ - شرکت آیدگان در پاداش گذشتگان
۵۷	خطبه ۳۳	۳۷	خطبه ۱۳
۵۹	آثار و ره آورد بعثت پیامبر	۳۹	عوامل سقوط جامعه
۵۹	ویژگی های نظامی، اخلاقی امام علی	۳۹	خطبه ۱۴ - نقش عوامل محیط در انسان
۵۹	شکوه از فتنه انگیزی قریش	۳۹	خطبه ۱۵ - سیاست اقتصادی امام
۵۹	خطبه ۳۴	۳۹	خطبه ۱۶
۵۹	نکوهش از سستی و نافرمانی کوفیان	۳۹	اعلام سیاست های حکومتی
۵۹	علل عقب ماندگی مردم کوفه	۴۱	فضایل اخلاقی امام
۶۱	حقوق متقابل مردم و رهبری	۴۱	سرگردانی مردم و ضرورت تقوا
۶۱	خطبه ۳۵	۴۱	خطبه ۱۷
		۴۱	شناخت بدترین انسان ها

۷۵	۶۱	ضرورت ستایش پروردگار
۷۷	۶۱	علل شکست کوفیان
۷۷	۳۶	خطبه
۷۷	۶۱	تلاش در هدایت خوارج
۷۷	۶۳	روانشناسی اهل نهروان
۷۷	۳۷	خطبه
۷۷	۶۳	ویژگی‌ها و فضایل امام علی علیه السلام
۷۷	۶۳	علت سکوت و کناره‌گیری از خلافت
۷۷	۶۳	خطبه ۳۸ - ضرورت شناخت شبهات
۷۹	۳۹	خطبه
۷۹	۶۳	نکوهش کوفیان
۷۹	۶۵	علل شکست و نابودی کوفیان
۷۹	۴۰	خطبه
۷۹	۶۵	ضرورت حکومت
۷۹	۶۵	ره‌آورد حکومت
۷۹	۴۱	خطبه
۷۹	۶۵	پرهیز از حيله و نیرنگ
۷۹	۶۷	سیاست توحیدی
۷۹	۴۲	خطبه
۸۱	۶۷	ترسناک‌ترین خصلت ارزوه‌ای طرلانی
۸۱	۶۷	دنیاشناسی و آخرت‌گرایی
۸۱	۴۳	خطبه
۸۱	۶۷	واقع‌نگری در برخورد با دشمن
۸۱	۶۷	ضرورت جهاد با شامیان
۸۱	۶۷	خطبه ۴۴ - تأسف از فرار مصقله
۸۱	۴۵	خطبه
۸۱	۶۷	ضرورت ستایش پروردگار
۸۱	۶۷	روش برخورد با دنیا
۸۱	۶۹	خطبه ۴۶ - دعای سفر
۸۱	۶۹	خطبه ۴۷ - خبر از آینده کوفه
۸۱	۶۹	خطبه ۴۸
۸۱	۶۹	جایگاه ستایش پروردگار
۸۱	۷۱	ضرورت آمادگی رزمی
۸۱	۴۹	خطبه
۸۱	۷۱	خدانشناسی
۸۱	۷۱	راه‌های خدانشناسی
۸۱	۷۱	خطبه ۵۰ - علل پیدایش فتنه‌ها
۸۱	۷۳	خطبه ۵۱
۸۱	۷۳	فرمان آزادسازی آب‌فرا
۸۱	۷۳	تبیین صحیح مرگ و زندگی
۸۱	۵۲	خطبه
۸۱	۷۳	تعریف دنیا
۸۱	۷۳	والایی نعمت‌های خدا
۸۱	۷۳	روش‌های شکرگذاری
۸۱	۷۳	خطبه ۵۳ - وصف قربانی
۸۱	۵۴	خطبه
۸۱	۷۵	وصف شیدایی مردم در روز بیعت
۸۱	۷۵	ضرورت پیکار با شامیان
۸۱	۵۵	خطبه
۸۱	۷۵	علل ترک آغاز جنگ با شامیان
۸۱	۷۵	هدفداری در جنگ
۸۱	۵۶	خطبه
۸۱	۷۵	وصف مبارزات دوران پیامبر صلی الله علیه و آله
۷۵	۶۱	ویژگی‌های جهاد و پیروزی اسلام
۷۷	۵۷	خطبه
۷۷	۶۱	خبر از سلطه‌گری و ستمکاری معاویه
۷۷	۶۱	روش‌رهای از ستمکاری معاویه
۷۷	۵۸	خطبه
۷۷	۶۱	خبر از آینده دردناک خوارج
۷۷	۶۳	ویژگی‌ها و مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام
۷۷	۵۹	خطبه
۷۷	۶۰	خطبه
۷۷	۶۱	خطبه
۷۷	۶۲	خطبه
۷۷	۶۳	خطبه
۷۷	۶۴	خطبه
۷۷	۶۵	خطبه
۷۷	۶۶	خطبه
۷۷	۶۷	خطبه
۷۷	۶۸	خطبه
۷۷	۶۹	خطبه
۷۷	۷۰	خطبه
۷۷	۷۱	خطبه
۷۷	۷۲	خطبه
۷۷	۷۳	خطبه
۷۷	۷۴	خطبه
۷۷	۷۵	خطبه
۷۷	۷۶	خطبه
۷۷	۷۷	خطبه
۷۷	۷۸	خطبه
۷۷	۷۹	خطبه
۷۷	۸۰	خطبه

۱۱۳	چگونگی آفرینش آسمان ها.	۹۱	بیان تفاوت های زنان و مردان.
۱۱۵	ویژگی های فرشتگان.	۹۱	مدیریت خانوادگی.
۱۱۵	اقسام فرشتگان.	۹۱	خطبه ۸۱ - تعریف زهد و پارسایی.
۱۱۵	صفات والای فرشتگان.	۹۳	خطبه ۸۲ - دنیا شناسی.
۱۱۷	پاک بودن فرشتگان از رذائل اخلاقی.		خطبه ۸۳
۱۱۷	چگونگی آفرینش زمین.	۹۳	شناخت صفات الهی.
۱۱۹	نقش پدیده های جوی در زمین.	۹۳	سفارش به پرهیزکاری.
۱۱۹	زیبایی های زمین.	۹۳	دنیا شناسی.
۱۱۹	داستان زندگی آغازین آدم.	۹۵	وصف رستاخیز.
۱۱۹	آفرینش امکانات زندگی.	۹۵	وصف احوال بندگان صالح خدا.
۱۲۱	تعریف علم خداوند.	۹۵	مثل های پند آموز از سمیل های تقوا.
۱۲۱	نیایش امیرالمؤمنین علیه السلام .	۹۵	راه های شناخت و عبرت آموزی.
	خطبه ۹۲	۹۷	عبرت از مرگ.
۱۲۳	علل نپذیرفتن خلافت.	۹۷	معرفی الگوهای پرهیزکاری.
۱۲۳	ویژگی های مدیریت امام علی علیه السلام .	۹۷	هشدار از دشمنی شیطان.
	خطبه ۹۳	۹۹	شگفتی های آفرینش انسان.
۱۲۳	ویژگی های علمی و سیاسی امام علی علیه السلام .	۹۹	عبرت از مرگ - سراجا پس از مرگ.
۱۲۳	خبر از فتنه های آینده.	۹۹	پند آموزی از تاریخ بدشتگان.
۱۲۳	خبر از فتنه های بنی امیه.	۹۹	ضرورت توبه و استفاده از فرصت ها.
۱۲۵	سرانجام تلخ و دردناک بنی امیه.		خطبه ۸۴
	خطبه ۹۴	۱۰۱	روانشناسی عمرو عاص.
۱۲۵	وصف خدای سبحان.	۱۰۱	ویژگی های امام علی علیه السلام .
۱۲۵	وصف پیامبران آسمانی.		خطبه ۸۵
۱۲۵	وصف پیامبر اسلام و اهل بیت پیامبر علیهم السلام .	۱۰۱	خدای شناسی.
۱۲۵	پندهای جاودانه.	۱۰۱	ضرورت پندپذیری.
	خطبه ۹۵	۱۰۱	وصف بهشت.
۱۲۵	وصف دوران جاهلیت.		خطبه ۸۶
۱۲۷	ویژگی های تبلیغی پیامبر صلی الله علیه و آله .		علم الهی.
	خطبه ۹۶	۱۰۳	پندهای ارزشمند.
۱۲۷	خدای شناسی.	۱۰۳	پادآوری ارزش های اخلاقی.
۱۲۷	ویژگی های پیامبر صلی الله علیه و آله .	۱۰۳	شناساندن ضدا ارزش ها.
	خطبه ۹۷		خطبه ۸۷
۱۲۷	علی شکست کوفیان و مظلومیت علی علیه السلام .	۱۰۳	معرفی بهترین بنده خدا.
۱۲۹	تفاوت های شیعه و کوفیان.	۱۰۵	وصف زشت ترین انسان.
۱۲۹	کوفیان و مسخ ارزش.	۱۰۵	شناساندن جایگاه عزت پیامبر صلی الله علیه و آله .
۱۲۹	ضرورت اطاعت از اهل بیت پیامبر علیهم السلام .	۱۰۵	ویژگی های امام علی علیه السلام .
۱۲۹	وصف اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله .	۱۰۷	اخبار غیبی نسبت به آینده بنی امیه.
	خطبه ۹۸		خطبه ۸۸
۱۲۹	خبر از فراگیر شدن ستم بنی امیه.	۱۰۷	عوامل هلاکت انسان ها.
۱۲۹	روش سالم ماندن در حکومت بنی امیه.	۱۰۷	اندوه مسخ ارزش ها.
	خطبه ۹۹		خطبه ۸۹
۱۲۹	ضرورت شکر و سپاس.	۱۰۷	وصف روزگاران بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله .
۱۲۹	پرهیز از دنیا پرستی.	۱۰۷	عبرت آموزی از روزگار جاهلیت.
۱۳۱	ضرورت عبرت آموزی از گذشتگان.		خطبه ۹۰
۱۳۱	ضرورت یاد مرگ و باری خواستن از خدا.	۱۰۹	نشانه های خدا در هستی.
	خطبه ۱۰۰	۱۰۹	رابطه خدا با پدیده ها.
۱۳۱	شناخت خدا.	۱۰۹	اندرزهای حکیمانه.
۱۳۱	ویژگی های اخلاقی پیامبر صلی الله علیه و آله .		خطبه ۹۱
۱۳۱	تداوم امامت امامان تا ظهور امام زمان علیه السلام .	۱۰۹	خدای شناسی.
	خطبه ۱۰۱	۱۱۱	صفات خدا در قرآن.
۱۳۳	خدای شناسی.	۱۱۳	عجز انسان از شناخت ذات خدا.
۱۳۳	هدایت مخالفان.	۱۱۳	رد روشهای دروغین شناخت.
۱۳۳	خبر از حوادث آینده در کوفه.	۱۱۳	وصفت پروردگار در آفرینش موجودات.

۱۵۳	روش برخورد با دنیا	خطبه ۱۰۲	•
۱۵۳	نکوهش از غفلت زندگان	۱۳۳	• وصف روز قیامت
۱۵۵	خطبه ۱۱۴	۱۳۳	• خبر از آینده خونین بصره و رزم مجاهدان
۱۵۵	ارزش ستایش و شهادت به یگانگی خدا	۱۳۵	• خطبه ۱۰۳
۱۵۵	سفارش به تقوا	۱۳۵	• روش برخورد با دنیا
۱۵۵	شناخت دنیا	۱۳۵	• ارزش عالم و بی‌ارزشی جاهل
۱۵۵	ارزیابی صحیح رابطه دنیا و آخرت	۱۳۵	• وصف مؤمن در تحولات سخت آینده
۱۵۷	خطبه ۱۱۵	۱۳۵	• خبر از آزمایش‌ها و دگرگونی اسلام
۱۵۷	دعا برای طلب باران	۱۳۵	• خطبه ۱۰۴
۱۵۷	روش استغفار	۱۳۵	• وصف دوران جاهلیت
۱۵۹	خطبه ۱۱۶	۱۳۵	• ره‌آورد های بعثت
۱۵۹	ویژگی‌های پیامبر اسلام ﷺ	۱۳۷	• خطبه ۱۰۵
۱۵۹	اندرز یاران	۱۳۷	• ویژگی‌های پیامبر ﷺ
۱۵۹	وصف یارانی که به شهادت رسیدند	۱۳۷	• خبر از آینده تلخ بنی‌امیه
۱۵۹	خبر از خونریزی و شکمارگی حجاج بن یوسف ثقفی	۱۳۷	• خبر از خونخواهان اهل بیت ﷺ
۱۵۹	خطبه ۱۱۷ - سرزنش انسان‌های خودپرست	۱۳۷	• ضرورت پیروی از اهل بیت ﷺ
۱۶۱	خطبه ۱۱۸ - ستودن یاران نیکوکار	۱۳۷	• وظایف امام در جامعه اسلامی
۱۶۱	خطبه ۱۱۹	۱۳۹	• خطبه ۱۰۶
۱۶۱	علل نکوهش کوفیان	۱۳۹	• ویژگی‌ها و ره‌آورد اسلام
۱۶۱	مسئولیت‌های رهبری	۱۳۹	• دعا برای پیامبر ﷺ
۱۶۱	ویژگی‌های امام علی ﷺ	۱۳۹	• ره‌آورد بعثت پیامبر ﷺ
۱۶۱	خطبه ۱۲۰	۱۳۹	• علل سقوط و سیر ارتجاعی امت
۱۶۱	ویژگی‌های امام ﷺ و اهل بیت ﷺ	۱۳۹	• خطبه ۱۰۷ - وصف نبرد یاران در صف
۱۶۱	ضرورت آخرت‌گرایی و ترک از عذاب	۱۴۱	• خطبه ۱۰۸
۱۶۳	خطبه ۱۲۱	۱۴۱	• خداشناسی
۱۶۳	علل شکست کوفیان و پذیرش حکمت	۱۴۱	• وصف پیامبر اسلام ﷺ
۱۶۳	وصف یاران شهید	۱۴۱	• علل انحراف فرزندان امیه
۱۶۳	هشدار از فریبکاری شیطان	۱۴۱	• نکوهش کوفیان
۱۶۳	خطبه ۱۲۲	۱۴۱	• خبر از کشتار و فساد بنی‌امیه
۱۶۳	جداسازی نیروهای خوارج	۱۴۳	• هشدار و سفارش به اطاعت از اهل بیت ﷺ
۱۶۳	سیاست شتمناری قرآن بر سر نیزه کردن	۱۴۳	• خبر از مسخ ارزش‌ها در حکومت بنی‌امیه
۱۶۵	وصف یاران باادب و پیامبر ﷺ	۱۴۳	• خطبه ۱۰۹
۱۶۵	هدیه مبارزه با شامان	۱۴۳	• وصف قدرت پروردگار
۱۶۵	خطبه ۱۲۳	۱۴۵	• وصف فرشتگان
۱۶۵	ضرورت امداد با یاران جنگ	۱۴۵	• نعمت‌های خداوند و سوءاستفاده‌ها
۱۶۵	آموزش روانی در جنگ	۱۴۵	• خطر عشق و وابستگی‌های دروغین
۱۶۵	هشدار از کوتاهی در راه	۱۴۵	• وصف چگونگی مرگ
۱۶۷	خطبه ۱۲۴	۱۴۷	• وصف رستاخیز و زنده شدن دوباره
۱۶۷	آموزش تاکتیک‌های رزم انفرادی	۱۴۷	• وصف پارسایی پیامبر ﷺ
۱۶۷	شرایط پرچمداران	۱۴۷	• ویژگی‌های اهل بیت ﷺ
۱۶۷	آموزش معنوی سربازان	۱۴۷	• خطبه ۱۱۰
۱۶۷	خطبه ۱۲۵	۱۴۷	• ره‌آورد برخی از مبانی اعتقادی
۱۶۷	علل پذیرش حکمت	۱۴۹	• ارزش و ره‌آورد های قرآن
۱۶۹	نقش قرآن و سنت در حل مخاصمات	۱۴۹	• خطبه ۱۱۱
۱۶۹	علل نکوهش کوفیان و خوارج	۱۴۹	• هشدار از دنیاپرستی
۱۶۹	خطبه ۱۲۶	۱۴۹	• شناخت ماهیت دنیا
۱۶۹	سیاست توحیدی و عدالت اقتصادی	۱۴۹	• روش برخورد با دنیا
۱۶۹	مرز عدالت و اسراف	۱۵۱	• عبرت از گذشتگان
۱۶۹	خطبه ۱۲۷	۱۵۱	• پرهیز از دنیای حرام
۱۶۹	افشاء عقاید گمراه‌کننده خوارج	۱۵۱	• عبرت از قدرتمندان نابود شده
۱۷۱	پرهیز از افراط و تفریط در دوستی امام ﷺ	۱۵۳	• خطبه ۱۱۲ - عجز انسان از درک فرشتگان
۱۷۱	علل پذیرش حکمت	۱۵۳	• خطبه ۱۱۳
۱۷۱	خطبه ۱۲۸	۱۵۳	• شناخت دنیا و پرهیز از دنیازدگی

۱۷۱. اخبار غیبی امام علیه السلام نسبت به آینده بصره.
۱۷۱. وصف ترک‌های مغول.
۱۷۳. جایگاه علم غیب.
- خطبه ۱۲۹
۱۷۳. وصف جامعه مسخ شده.
۱۷۳. عبرت گرفتن از دنیا.
- خطبه ۱۳۰
۱۷۵. خداگرایی در مبارزه.
۱۷۵. ره آورد تقوا.
- خطبه ۱۳۱
۱۷۵. علل نكوهش کوفیان.
۱۷۵. فلسفه حکومت اسلامی.
۱۷۵. شرایط رهبر اسلامی.
- خطبه ۱۳۲
۱۷۷. ستایش پروردگار.
۱۷۷. ضرورت یاد مرگ.
۱۷۷. ضرورت عمل صالح و روش برخورد با دنیا.
- خطبه ۱۳۳
۱۷۷. ضرورت توجه به عظمت پروردگار.
۱۷۷. ویژگی‌های قرآن.
۱۷۷. ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله.
۱۷۹. روش برخورد با دنیا.
۱۷۹. اندرزهای جاودانه.
۱۷۹. ره‌آورد های قرآن.
۱۷۹. علل سقوط مردم.
- خطبه ۱۳۴
۱۷۹. نقش امدادهای الهی در پیروزی.
۱۷۹. ضرورت حفظ پایگاه اسلامی.
- خطبه ۱۳۵ - شناخت دشمنان امام علیه السلام.
- خطبه ۱۳۶
۱۸۱. وصف ویژگی‌های بیعت مردم با امام علیه السلام.
۱۸۱. ضرورت یاری کردن در اصلاح و بازسازی دل‌ها.
- خطبه ۱۳۷
۱۸۱. افشای ادعاهای طلحه و زبیر.
۱۸۱. وصف ویژگی‌های بیعت با امام علیه السلام.
۱۸۱. شکوه از طلحه و زبیر.
- خطبه ۱۳۸
۱۸۳. خبر از ظهور و سیستم حکومتی حضرت مهدی (عج).
۱۸۳. خبر از تهاجم خونین عبدالملک مروان به کوفه.
- خطبه ۱۳۹ - ویژگی‌های امام علیه السلام.
- خطبه ۱۴۰
۱۸۳. ضرورت یاری کردن با کائنات در اصلاح فاسدان.
۱۸۳. ضرورت پرهیز از غیبت دیگران.
- خطبه ۱۴۱
۱۸۵. حفظ دوستی‌ها و طرد بدگویی‌ها.
۱۸۵. شناخت حق و باطل.
- خطبه ۱۴۲
۱۸۵. پرهیز از اسراف.
۱۸۵. شناخت راه‌های بخشش و احسان.
- خطبه ۱۴۳
۱۸۵. رابطه نظام هستی با انسان.
۱۸۷. فلسفه آزمایش‌ها.
۱۸۷. نیایش برای طلب باران.
- خطبه ۱۴۴
۱۸۷. فلسفه بعثت پیامبران.
۱۸۹. ویژگی‌های امامان دوازده گانه شیعه.
۱۸۹. شناساندن گمراهان و عبدالملک مروان.
۱۸۹. اندرزهای جاودانه.
- خطبه ۱۴۵
۱۸۹. دنیاشناسی.
۱۸۹. نکوهش از بدعت‌ها.
- خطبه ۱۴۶
۱۹۱. علل پیروزی اسلام و مسلمین.
۱۹۱. واقع‌بینی در مشاوره نظامی.
- خطبه ۱۴۷
۱۹۱. ره‌آورد بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله.
۱۹۱. خبر از آینده تأسف بار مسلمین.
۱۹۳. پندهای حکیمانه.
۱۹۳. شناخت جایگاه قرآن و عترت پیامبر صلی الله علیه و آله.
- خطبه ۱۴۸
۱۹۳. روانشناسی طلحه و زبیر.
۱۹۳. افشای اهداف شیطان‌ی اصحاب جحش.
- خطبه ۱۴۹
۱۹۳. یاد مرگ.
۱۹۳. وصیت‌های امام علی علیه السلام.
۱۹۵. وصف دورانی که امام را نمی‌یابند.
- خطبه ۱۵۰
۱۹۵. آینده بشریت و ظهور حضرت مهدی علیه السلام.
۱۹۵. ره‌آورد حکومت حضرت مهدی علیه السلام.
۱۹۵. سر نوشت مردم پس از پیامبر صلی الله علیه و آله.
۱۹۷. افسوس از سیر ارتجاعی امت.
- خطبه ۱۵۱
۱۹۷. ارزش شهادتین.
۱۹۷. نکوهش مردم گمراه.
۱۹۷. خبر از آتش دوزخ و عذاب.
۱۹۹. روش مقابله با فتنه.
- خطبه ۱۵۲
۱۹۹. شناخت صفات خدا.
۱۹۹. شناخت عظمت امامان علیهم السلام.
۱۹۹. ویژگی‌های قرآن.
- خطبه ۱۵۳
۲۰۱. وصف گمراهان و غفلت‌زدگان.
۲۰۱. درمان غفلت زدگی‌ها.
۲۰۱. صفات ناپسند ناپود کننده.
۲۰۱. روانشناسی انسانی و حیوانی.
- خطبه ۱۵۴
۲۰۳. جایگاه امامان معصوم علیهم السلام و نکوهش از منحرفان.
۲۰۳. شرایط امامت و رهبری.
۲۰۳. تأثیر متقابل جسم و روح.
- خطبه ۱۵۵
۲۰۳. وصف پروردگار.
۲۰۵. شکفتی‌های خفاش.
- خطبه ۱۵۶
۲۰۵. ضرورت اطاعت از رهبری.
۲۰۵. ره‌آورد ایمان.
۲۰۷. یادآوری برخی از ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن.

۲۲۹	افشای توطئه ناکتین	۲۰۷	خبر از فتنه‌ها و شهادت خویش
۲۳۱	خطبه ۱۷۰ - روش هدایت کردن	۲۰۷	خبر از آزمایش شدن امت
	خطبه ۱۷۱		خطبه ۱۵۷
۲۳۱	نیایش در آستانه جنگ	۲۰۷	عبرت از تاریخ گذشتگان
۲۳۱	روش بسیج نیروها در جنگ	۲۰۹	ضرورت تقوا و خودسازی
	خطبه ۱۷۲	۲۰۹	یاد تنهایی قبر
۲۳۱	گفتگو در روز شورا		خطبه ۱۵۸
۲۳۳	شکوه از قریش	۲۰۹	ارزش پیامبر ﷺ و قرآن
۲۳۳	شکوه از ناکتین	۲۱۱	خبر از آینده دردناک بنی امیه
۲۳۳	علل پیکار با اصحاب جمل	۲۱۱	خطبه ۱۵۹ - وصف کشورداری خویش
	خطبه ۱۷۳		خطبه ۱۶۰
۲۳۳	ویژگی‌ها و شرایط رهبر اسلامی	۲۱۱	خداشناسی
۲۳۵	ضرورت تقوا	۲۱۱	راه‌های خداشناسی
۲۳۵	ضرورت شناخت دنیا	۲۱۳	وصف امیدواری به خدا
	خطبه ۱۷۴	۲۱۳	ضرورت توجه به روش زندگی پیامبران
۲۳۵	افشای اذعاهای دروغین طلحه	۲۱۳	راه و رسم زندگی پیامبر اسلام ﷺ
۲۳۵	پاسخ به شایعات پیرامون قتل عثمان	۲۱۵	ضرورت پیروی از سید پیامبر ﷺ
	خطبه ۱۷۵	۲۱۵	ساده‌زیستی امام علی
۲۳۵	نکوهش غافلان		خطبه ۱۶۱
۲۳۷	علوم بی‌پایان امام علی	۲۱۵	وصف پیامبر ﷺ و محل بیت
۲۳۷	ویژگی‌های امام علی	۲۱۷	ضرورت تقوا و عبرت از گذشتگان
	خطبه ۱۷۶		خطبه ۱۶۲
۲۳۷	ضرورت اطاعت از دستورات الهی	۲۱۷	علل و عوامل غصب امامت
۲۳۷	ویژگی‌های قرآن	۲۱۷	شکوه از ستم‌های معاویه
۲۳۹	تشویق به اعمال نیکو		خطبه ۱۶۳
۲۳۹	ضرورت کنترل زبان	۲۱۹	خداشناسی
۲۳۹	پرهیز از بدعت‌ها	۲۱۹	وصف ویژگی‌های آفرینش
۲۴۱	ره‌آورد‌های قرآن	۲۲۱	شگفتی آفرینش انسان
۲۴۱	سام ظلم و ستم		خطبه ۱۶۴
۲۴۱	ضرورت خودسازی	۲۲۱	هشدار دادن به عثمان
	خطبه ۱۷۷	۲۲۱	جایگاه ارزشی امام عادل و رهبر ستمگر
۲۴۱	شرایط حکومت	۲۲۱	ترساندن عثمان از خشم مجاهدان
۲۴۱	نکوهش از خیانت داوران حکمیت		خطبه ۱۶۵
	خطبه ۱۷۸	۲۲۱	شگفتی آفرینش پرندگان
۲۴۳	خداشناسی	۲۲۳	شگفتی آفرینش طاووس
۲۴۳	روش برخورد با دنیا	۲۲۳	روانشناسی حیوانی طاووس
۲۴۳	خطبه ۱۷۹ - خداشناسی	۲۲۳	شگفتی رنگ آمیزی پرهای طاووس
	خطبه ۱۸۰	۲۲۵	عجز انسان از درک حقائق پدیده‌ها
۲۴۵	نکوهش از کوفیان	۲۲۵	شگفتی آفرینش جانداران کوچک
۲۴۵	علل سقوط و انحطاط فکری کوفیان	۲۲۵	وصف ویژگی‌های بهشت جاودانه
۲۴۵	خطبه ۱۸۱ - نکوهش فریب خوردگان از خوارج		خطبه ۱۶۶
	خطبه ۱۸۲	۲۲۷	احترام متقابل اجتماعی
۲۴۵	ستایش پروردگار	۲۲۷	آینده دردناک بنی امیه
۲۴۷	راه‌های خداشناسی	۲۲۷	علل پیروزی و شکست ملت‌ها
۲۴۷	خداشناسی		خطبه ۱۶۷
۲۴۹	سفارش به تقوا و پندپذیری از تاریخ	۲۲۷	ویژگی‌های قرآن
۲۴۹	وصف حضرت مهدی (عج)	۲۲۷	وصف ویژگی‌های مسلمانی
۲۴۹	بند و اندرز یاران	۲۲۹	مسئولیت‌ها
۲۴۹	یاد یاران شهید		خطبه ۱۶۸
۲۴۹	ضرورت جهاد و هدفداری در مبارزه	۲۲۹	واقع‌بینی امام در مبارزه با ناکتین
	خطبه ۱۸۳	۲۲۹	مشکلات جنگ داخلی
۲۵۱	خداشناسی		خطبه ۱۶۹
۲۵۱	ویژگی‌های قرآن	۲۲۹	ضرورت اطاعت از رهبری

۲۸۳	علل نکوهش و سقوط کوفیان	۲۵۱	سفارش به پرهیزکاری
۲۸۳	قاطعیت در نبرد با منحرفان	۲۵۳	ضرورت یاد قیامت و عذاب الهی
۲۸۳	سوابق درخشان شجاعت و فضایل امام علی علیه السلام	۲۵۳	روش استفاده از دنیا
۲۸۵	خبره‌سری و دشمنی سران قریش	۲۵۵	خطبه ۱۸۴ - افشای منافق
۲۸۵	الگوهای کامل انسان		خطبه ۱۸۵
	خطبه ۱۹۳	۲۵۵	خدانشناسی
۲۸۷	سیمای پرهیزکاران	۲۵۵	ویژگی‌های پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله
۲۸۷	شب پرهیزکاران	۲۵۵	راه‌های خدانشناسی
۲۸۷	روز پرهیزکاران	۲۵۷	شگفتی آفرینش ملخ
۲۸۹	نشانه‌های پرهیزکاران	۲۵۷	نشانه‌های خدا در طبیعت
۲۸۹	جایگاه اجل و مرگ انسان		خطبه ۱۸۶
	خطبه ۱۹۴	۲۵۷	شناساندن راه صحیح خدانشناسی
۲۹۱	مشکلات رسالت	۲۵۹	والا تر از صفات پدیده‌ها
۲۹۱	سیمای منافقان	۲۵۹	شناخت قدرت پروردگار
۲۹۱	افشای اهداف شیطانی منافقان	۲۶۱	معاد و آفرینش دوباره پدیده‌ها
	خطبه ۱۹۵		خطبه ۱۸۷
۲۹۱	نشانه‌های خدا در هستی	۲۶۳	خبر از حوادث و نگرانی آینده
۲۹۳	خدانشناسی	۲۶۳	ضرورت اطاعت از روی
۲۹۳	ضرورت یاد آخرت		خطبه ۱۸۸
	خطبه ۱۹۶	۲۶۳	سفارش به پرهیزکاری
۲۹۳	وصف جاهلیت	۲۶۳	ارزش یاد مرگ
۲۹۳	ضرورت تقوا و ترک دنیاپرستی	۲۶۳	ضرورت شتاب در نیکوکاری‌ها
۲۹۳	ضرورت عمل‌گرایی		خطبه ۱۸۹
	خطبه ۱۹۷	۲۶۵	اقسام ایمان
۲۹۳	فضایل امیرالمؤمنین علیه السلام	۲۶۵	شناخت هجرت و مهاجر واقعی
۲۹۵	اندوه وفات پیامبر صلی الله علیه و آله	۲۶۵	مشکلات فهم برخی از احادیث
۲۹۵	ویژگی‌های امام علی علیه السلام	۲۶۵	آگاهی زرف امام علیه السلام
	خطبه ۱۹۸		خطبه ۱۹۰
۲۹۵	شناخت علم الهی		ضرورت شکرگذاری
۲۹۵	ارزش پرهیزکاری	۲۶۷	سفارش به پرهیزکاری و یاد مرگ
۲۹۵	ویژگی‌های اسلام	۲۶۷	توجه به زودگذر بودن دنیا
۲۹۷	بعضی از ویژگی‌های جاهلیت	۲۶۷	آینده پرهیزکاران
۲۹۷	ارزش‌های دینی‌های قرآن	۲۶۷	آموزش نظامی
	خطبه ۱۹۹		خطبه ۱۹۱
۲۹۹	راه آورد نبرد	۲۶۹	شناخت پروردگار
۲۹۹	ارزش و راه آورد نبرد	۲۶۹	راه آورد پرهیزکاری
۲۹۹	مسئولیت ادای امانت	۲۶۹	پرهیز از دنیای حرام
۳۰۱	دانش الهی	۲۷۱	اقسام دنیاپرستان
۳۰۱	خطبه ۲۰۰ - سیاست در دنیا و دین		خطبه ۱۹۲
	خطبه ۲۰۱	۲۷۱	والایی پروردگار
۳۰۱	ضرورت پیمودن راه حق	۲۷۱	نکوهش از تکبر و خودپسندی شیطان
۳۰۱	مسئولیت‌های عمومی در برابر گناه	۲۷۱	آزمایش‌ها و روش‌های درمان تکبر
	خطبه ۲۰۲	۲۷۳	هشدار از دشمنی‌های شیطان
۳۰۱	شکوه‌ها با پیامبر صلی الله علیه و آله	۲۷۳	پرهیز از تکبر و اخلاق جاهلی
۳۰۱	شرح اندوه بی‌پایان	۲۷۵	پرهیز از سران متکبر و خودپسند
	خطبه ۲۰۳	۲۷۵	ضرورت عبرت از گذشتگان
۳۰۳	ضرورت آخرت‌گرایی	۲۷۵	فلسفه آزمایش‌ها
۳۰۳	دنیا و آزمایش‌ها	۲۷۷	فلسفه حج
۳۰۳	خطبه ۲۰۴ - آمادگی برای سفر آخرت	۲۷۹	پرهیز از ستمکاری
	خطبه ۲۰۵	۲۷۹	فلسفه عبادات اسلامی
۳۰۳	برخورد قاطع با سران جمل	۲۷۹	تعصب ورزیدن زشت و زیبا
۳۰۳	هدفداری امام در حکومت	۲۷۹	علل پیروزی و شکست ملت‌ها
۳۰۳	فلسفه عدالت اقتصادی	۲۸۱	راه آورد بعثت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله

- نامه ۸ - وادار ساختن معاویه به بیعت ۳۴۷
- نامه ۹ ۳۴۷
- افشای دشمنی‌های قریش و استقامت پیامبر (ص) ۳۴۷
- افشای ادعاهای دروغین معاویه ۳۴۹
- نامه ۱۰ ۳۴۹
- افشای چهره پنهان معاویه ۳۴۹
- پاسخ به تهدید نظامی معاویه ۳۴۹
- پاسخ به خونخواهی دروغین معاویه ۳۵۱
- نامه ۱۱ ۳۵۱
- احتیاط‌های ضروری در حرکت سپاهیان ۳۵۱
- ویژگی‌های خط شکنان ۳۵۱
- نامه ۱۲ ۳۵۱
- احتیاط‌های نظامی برای سربازان پیشتاز ۳۵۱
- روش استقرار سپاه برابر دشمنان ۳۵۱
- نامه ۱۳ - رعایت سلسله مراتب فرماندهی ۳۵۱
- نامه ۱۴ ۳۵۳
- ترک آغازگری در جنگ ۳۵۳
- اخلاق نظامی پس از نبرد ۳۵۳
- نامه ۱۵ - نیایش در جنگ ۳۵۳
- نامه ۱۶ - آموزش تاکتیک‌های نظامی ۳۵۳
- نامه ۱۷ ۳۵۵
- افشای چهره بنی‌امیه ۳۵۵
- ویژگی‌ها و فضایل اهل بیت (ع) ۳۵۵
- نامه ۱۸ ۳۵۵
- هشدار از مسایل بصره ۳۵۵
- ویژگی‌های قبیله بنی‌تمیم ۳۵۵
- اخلاق مدیریتی ۳۵۵
- نامه ۱۹ ۳۵۷
- هشدار از بدرفتاری با مردم ۳۵۷
- طرح اخلاق اجتماعی و مدیریتی ۳۵۷
- نامه ۲۰ - هشدار از خیانت به بیت‌المال ۳۵۷
- نامه ۲۱ - سفارش به میانه روی ۳۵۷
- نامه ۲۲ - سفارش به آخرت‌گرایی ۳۵۷
- نامه ۲۳ ۳۵۷
- وصیت آخر امام ۳۵۷
- سفارش به ارزش‌های اخلاقی ۳۵۷
- نامه ۲۴ ۳۵۹
- وصیت اقتصادی نسبت به اموال شخصی ۳۵۹
- سفارش به اعتدال در مصرف اموال ۳۵۹
- وصیت به حفظ درختان و باغات ۳۵۹
- نامه ۲۵ ۳۶۱
- اخلاق اجتماعی کارگزاران اقتصادی ۳۶۱
- روش جمع‌آوری بیت‌المال ۳۶۱
- حمایت از حقوق حیوانات ۳۶۱
- نامه ۲۶ ۳۶۱
- اخلاق کارگزاران مالیاتی ۳۶۱
- ضرورت امانت‌داری ۳۶۳
- نامه ۲۷ ۳۶۳
- اخلاق اجتماعی مدیران ۳۶۳
- پرهیزکاران و دنیای حلال ۳۶۳
- ضرورت یاد مرگ ۳۶۳
- اخلاق مدیران اجرایی ۳۶۵
- هشدار از خطرات منافقین ۳۶۵
- نامه ۲۸ ۳۶۵
- افشای ادعاهای دروغین معاویه ۳۶۵
- ویژگی‌ها و فضایل بنی‌هاشم ۳۶۵
- امتیازات بنی‌هاشم و رسوایی بنی‌امیه ۳۶۷
- مظلومیت امیرالمؤمنین (ع) ۳۶۷
- پاسخ به تهدیدات نظامی ۳۶۷
- نامه ۲۹ - هشدار به مردم بصره ۳۶۹
- نامه ۳۰ - پند و هشدار به معاویه ۳۶۹
- نامه ۳۱ ۳۷۱
- انسان و حوادث روزگار ۳۷۱
- مراحل خودسازی ۳۷۱
- اخلاق اجتماعی ۳۷۱
- شباب در تربیت فرزند ۳۷۳
- روش تربیت فرزند ۳۷۳
- ضرورت توجه به معنویات ۳۷۵
- ضرورت آخرت‌گرایی ۳۷۵
- معیارهای روابط اجتماعی ۳۷۵
- تلاش در جمع‌آوری زاد و توشه ۳۷۷
- نشانه‌های رحمت الهی ۳۷۷
- شرایط اجابت دعا ۳۷۷
- ضرورت یاد مرگ ۳۷۹
- شناخت دنیاپرستان ۳۷۹
- ضرورت آخرت‌گرایی و ارزش‌های اخلاقی ۳۷۹
- ضرورت رعایت حقوق دوستان ۳۸۱
- ضرورت توجه به ارزش‌های اخلاقی ۳۸۱
- جایگاه زن و فرهنگ پرهیز ۳۸۳
- نامه ۳۲ - افشای سیاست استحصاری معاویه ۳۸۳
- نامه ۳۳ ۳۸۵
- وصف شامیان مسخ شده ۳۸۵
- استورات لازم به فرماندار مکه ۳۸۵
- نامه ۳۴ ۳۸۵
- روش دلسازی از فرماندار معزول ۳۸۵
- ویژگی‌های مالک اشتر ۳۸۵
- نامه ۳۵ ۳۸۵
- ویژگی‌های محمد بن مسلم ۳۸۵
- علل سقوط مصر و نکوش کوفیان ۳۸۵
- نامه ۳۶ ۳۸۷
- آمادگی رزمی امام (ع) ۳۸۷
- اعلام مواضع قاطعانه در جنگ ۳۸۷
- نامه ۳۷ - افشای ادعای دروغین معاویه ۳۸۷
- نامه ۳۸ ۳۸۹
- تشریح اوضاع سیاسی مصر ۳۸۹
- ویژگی‌های مالک اشتر ۳۸۹
- نامه ۳۹ - افشای بردگی عمر و عاص ۳۸۹
- نامه ۴۰ - نکوهش یک کارگزار ۳۸۹
- نامه ۴۱ ۳۸۹
- نکوهش یک مدیر خیانتکار ۳۹۱
- نکوهش از سوءاستفاده در بیت‌المال ۳۹۱
- برخورد قاطع با خیانتکار ۳۹۱
- نامه ۴۲ - روش دلجویی در عزل و نصب‌ها ۳۹۱
- نامه ۴۳ ۳۹۳
- سخت‌گیری در مصرف بیت‌المال ۳۹۳
- روش تنبیه یک مدیر خائن ۳۹۳

۴۱۹	هشدارها	۴۴	نامه ۴۴
۴۱۹	دستورالعمل‌های ضروری	۳۹۳	هشدار به زیاد از نقشه‌های معاویه
۵۴	نامه ۵۴	۳۹۳	رد ادعای ابوسفیان
۴۲۱	طرح ویژگی‌های بیعت مردم با امام علیه السلام	۴۵	نامه ۴۵
۴۲۱	پاسخ به ادعاهای طلحه و زبیر	۳۹۳	ضرورت ساده‌زیستی کارگزاران
۵۵	نامه ۵۵	۳۹۳	امام الگوی ساده‌زیستی
۴۲۳	فلسفه آزمایش‌ها	۳۹۵	ویژگی‌های امیرالمؤمنین علیه السلام
۴۲۳	اندرز دادن به دشمن	۳۹۵	امام و دنیای حرام
۴۲۳	نامه ۵۶ - اخلاق فرماندهی	۳۹۷	امام و دنیای دنیاپرستان
۴۲۳	نامه ۵۷ - روش بسیج کردن مردم برای جهاد	۳۹۷	وصف رستگاران
۵۸	نامه ۵۸	۴۶	نامه ۴۶
۴۲۳	تبیین عوامل وحدت	۳۹۷	مسئولیت فرمانداری
۴۲۳	علل پیدایش جنگ میان مسلمین	۳۹۹	اخلاق مدیریت
۵۹	نامه ۵۹	۴۷	نامه ۴۷
۴۲۵	برهیز از هواپرستی	۳۹۹	وصیت به ارزش‌های اخلاقی
۴۲۵	روش برخورد با دنیا	۳۹۹	پندهای جاودانه
۶۰	نامه ۶۰	۳۹۹	سفارش به عدالت در قیاس
۴۲۵	روش بحرکت در آوردن لشکر	۴۸	نامه ۴۸
۴۲۵	روش بازداري لشکر و مردم از ناهنجاری‌ها	۳۹۹	عوامل رسوایی انبیا
۴۲۷	نامه ۶۱ - نکوهش از فرمانده شکست خورده	۳۹۹	اندرز دادن به معاویه
۶۲	نامه ۶۲	۳۹۹	نامه ۴۹ - هشدار به معاویه از دنیاپرستی
۴۲۷	علل پیدایش فتنه‌ها	۵۰	نامه ۵۰
۴۲۷	مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام	۴۰۱	برهیز از غرورزدگی
۴۲۷	شجاعت و دشمن‌شناسی امام علیه السلام	۴۰۱	مسئولیت‌های رهبری و نظامیان
۴۲۹	علل جهاد و پیکار	۵۱	نامه ۵۱
۶۳	نامه ۶۳	۴۰۱	ارزش جمع‌آوری بیت‌المال
۴۲۹	بازداشتن ابوموسی از فتنه‌انگیزی	۴۰۱	اخلاق کارگزاران اقتصادی
۴۲۹	هشدار و اتمام حجت با ابوموسی	۵۲	نامه ۵۲ - وقت‌های نماز پنجگانه
۶۴	نامه ۶۴	۵۳	نامه ۵۳
۴۲۹	علل اختلاف بین بنی‌امیه و بنی‌هاشم	۴۰۱	ضرورت خودسازی
۴۲۹	پاسخ تهدیدات نظامی معاویه	۵۳	اخلاق رهبری
۴۳۱	یادآوری دلایل‌ها در پیکارها	۴۰۵	برهیز از غرور و خودپسندی
۴۳۱	نامه ۶۵ - افشای علل معاویه	۴۰۵	مردم‌گرایی، حق‌گرایی
۴۳۱	پاسخ به ادعاهای دروغ معاویه	۴۰۵	ضرورت رازداری
۴۳۳	نامه ۶۶ - ضرورت واقع‌بینی	۴۰۷	جایگاه صحیح مشورت
۶۷	نامه ۶۷	۴۰۷	برهیز از مدیران حکومت‌های فاسد گذشته
۴۳۳	ضرورت رسیدگی به امور حجاج	۴۰۷	اصول روابط اجتماعی رهبران
۴۳۳	سفارش به رفع نیازمندی‌های حجاج	۴۰۷	ضرورت حفظ سنت‌های نیکو
۴۳۳	نامه ۶۸ - روش برخورد با دنیا	۴۰۹	شناخت افشار گوناگون اجتماعی
۶۹	نامه ۶۹	۴۰۹	صفات ارزشی نظامیان
۴۳۵	اخلاق کارگزاران حکومتی	۴۰۹	صفات گزینشی فرماندهان نظامی
۴۳۵	اوصاف مؤمنان	۴۱۱	صفات قضات و داوران
۴۳۵	روش بکارگیری نفس در خوبی‌ها	۴۱۱	نظارت در امور مدیران و کارگزاران
۷۰	نامه ۷۰	۴۱۳	نظارت دقیق در بیت‌المال و امور مالیات
۴۳۷	روش برخورد با فراریان	۴۱۳	اصالت دادن به عمران و آبادانی کشور
۴۳۷	ضرورت دشمن‌شناسی	۴۱۳	صفات منشیان و نویسندگان حکومت
۷۱	نامه ۷۱	۴۱۳	نظارت دقیق در امور بازار و بازرگانان
۴۳۷	علل عزل یک کارگزار	۴۱۵	نظارت بر زندگی محرومان
۴۳۷	سرزنش از خیانت اقتصادی	۴۱۵	رسیدگی مستقیم به امور نیازمندان
۴۳۷	نامه ۷۲ - انسان و مقدرات الهی	۴۱۷	اخلاق اختصاصی رهبری
۴۳۹	نامه ۷۳ - افشای سیمای دروغین معاویه	۴۱۷	برهیز از مردم‌گریزی
۴۳۹	نامه ۷۴ - مبانی صلح و سازش مسلمین	۴۱۷	برهیز از امتیازدهی به نزدیکان
			روش برخورد با دشمن

- نامه ۷۵ - فرمان اطاعت به معاویه. ۴۲۹
- نامه ۷۶ - اخلاق فرماندهی. ۴۳۹
- نامه ۷۷ - روش مناظره با دشمن مسلمان. ۴۴۱
- نامه ۷۸
- علل سقوط جامعه. ۴۴۱
- تلاش برای تحقق وحدت. ۴۴۱
- نامه ۷۹ - علل نابودی ملت‌ها. ۴۴۱
- بخش سؤم - حکمت‌های نهج البلاغه
- حکمت ۱ - روش برخورد با فتنه‌ها. ۴۴۵
- حکمت ۲ - شناخت ضد ارزش‌ها. ۴۴۵
- حکمت ۳ - شناخت ضد ارزش‌ها. ۴۴۵
- حکمت ۴ - ارزش‌های اخلاقی و ضد ارزش‌ها. ۴۴۵
- حکمت ۵ - شناخت ارزش‌های اخلاقی. ۴۴۵
- حکمت ۶ - ارزش رازداری و خوشرویی. ۴۴۵
- حکمت ۷ - اینار اقتصادی و آخرت گرایی. ۴۴۵
- حکمت ۸ - شگفتی‌های تن آدمی. ۴۴۵
- حکمت ۹ - شناخت ره آورد اقبال و ادبار دنیا. ۴۴۵
- حکمت ۱۰ - روش نیکویی با مردم. ۴۴۵
- حکمت ۱۱ - روش برخورد با دشمن. ۴۴۵
- حکمت ۱۲ - آیین دوستیابی. ۴۴۵
- حکمت ۱۳ - روش استفاد از نعمت. ۴۴۵
- حکمت ۱۴ - روش برخورد با خاسران. ۴۴۷
- حکمت ۱۵ - روش برخورد با فریب خورد. ۴۴۷
- حکمت ۱۶ - شناخت جایگاه جبر و اختیار. ۴۴۷
- حکمت ۱۷ - ضرورت رنگ کردن موها. ۴۴۷
- حکمت ۱۸ - ره آورد شوم فرار از جنگ. ۴۴۷
- حکمت ۱۹ - ره آورد شوم هواپرستی. ۴۴۷
- حکمت ۲۰ - روش برخورد با جوانمردان. ۴۴۷
- حکمت ۲۱ - ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها. ۴۴۷
- حکمت ۲۲ - روش گرفتن حق. ۴۴۷
- حکمت ۲۳ - ضرورت عمل گرایی. ۴۴۷
- حکمت ۲۴ - روش یاری کردن مردم. ۴۴۷
- حکمت ۲۵ - ترس از خدا در فزونی نعمت‌ها. ۴۴۷
- حکمت ۲۶ - رفتار شناسی. ۴۴۷
- حکمت ۲۷ - روش درمان دردها. ۴۴۷
- حکمت ۲۸ - برترین پارسایی. ۴۴۷
- حکمت ۲۹ - ضرورت یاد مرگ. ۴۴۷
- حکمت ۳۰ - پرهیز از غفلت زدگی. ۴۴۷
- حکمت ۳۱ - شناخت پایه‌های ایمان. ۴۴۹
- حکمت ۳۲ - ارزش و والایی انجام دهنده کارها. ۴۴۹
- حکمت ۳۳ - اعتدال در بخشش و حسابرسی. ۴۴۹
- حکمت ۳۴ - راه بی نیازی. ۴۴۹
- حکمت ۳۵ - ضرورت موقعیت شناسی. ۴۴۹
- حکمت ۳۶ - آرزوهای طولانی و بزهکاری. ۴۴۹
- حکمت ۳۷ - ضرورت ترک آداب جاهلی. ۴۴۹
- حکمت ۳۸ - ارزش‌ها و آداب معاشرت با مردم. ۴۵۱
- حکمت ۳۹ - جایگاه واجبات و مستحبات. ۴۵۱
- حکمت ۴۰ - راه شناخت عاقل و احمق. ۴۵۱
- حکمت ۴۱ - راه شناخت عاقل و احمق. ۴۵۱
- حکمت ۴۲ - بیماری و پاک شدن گناهان. ۴۵۱
- حکمت ۴۳ - الگوهای انسانی. ۴۵۱
- حکمت ۴۴ - ارزش آخرت گرایی. ۴۵۱
- حکمت ۴۵ - راه شناخت مؤمن و منافق. ۴۵۱
- حکمت ۴۶ - ارزش بشیمانی و زشتی غرورزدگی. ۴۵۳
- حکمت ۴۷ - شناخت ارزش‌ها. ۴۵۳
- حکمت ۴۸ - رازداری و پیروزی. ۴۵۳
- حکمت ۴۹ - شناخت بزرگواری و پست فطرت. ۴۵۳
- حکمت ۵۰ - راه جذب دل‌ها. ۴۵۳
- حکمت ۵۱ - قدرت و عیب پوشی. ۴۵۳
- حکمت ۵۲ - روش برخورد با شکست خوردگان. ۴۵۳
- حکمت ۵۳ - شناخت جایگاه سخاوت. ۴۵۳
- حکمت ۵۴ - ارزش‌های اخلاقی. ۴۵۳
- حکمت ۵۵ - اقسام بردباری. ۴۵۳
- حکمت ۵۶ - تهیدستی و تنهایی. ۴۵۳
- حکمت ۵۷ - ارزش قناعت و خودکفایی. ۴۵۳
- حکمت ۵۸ - توانگری و شهوت‌ها. ۴۵۳
- حکمت ۵۹ - ارزش تذکر دادن اشتباهات. ۴۵۳
- حکمت ۶۰ - ضرورت کنترل زبان. ۴۵۳
- حکمت ۶۱ - شیرینی آزار زن. ۴۵۳
- حکمت ۶۲ - روش پاسخ دادن به نیکي‌ها. ۴۵۳
- حکمت ۶۳ - ارزش شفاعت. ۴۵۳
- حکمت ۶۴ - غفلت دنیا پرستان. ۴۵۳
- حکمت ۶۵ - ترک دوستان و تنهایی. ۴۵۳
- حکمت ۶۶ - روش خواستن. ۴۵۵
- حکمت ۶۷ - ارزش اینار اقتصادی. ۴۵۵
- حکمت ۶۸ - ره آورد عفت و شکرگذاری. ۴۵۵
- حکمت ۶۹ - حفظ روح امیدواری. ۴۵۵
- حکمت ۷۰ - روانشناسی جاهل. ۴۵۵
- حکمت ۷۱ - نشانه کمال عقل. ۴۵۵
- حکمت ۷۲ - رابطه دنیا و انسان. ۴۵۵
- حکمت ۷۳ - ضرورت خودسازی رهبران. ۴۵۵
- حکمت ۷۴ - ضرورت یاد مرگ. ۴۵۵
- حکمت ۷۵ - توجه به فناپذیری دنیا. ۴۵۵
- حکمت ۷۶ - روش تحلیل رویدادها. ۴۵۵
- حکمت ۷۷ - دنیا شناسی. ۴۵۵
- حکمت ۷۸ - شناخت جایگاه جبر و اختیار. ۴۵۵
- حکمت ۷۹ - ارزش حکمت و بی لیاقتی منافق. ۴۵۷
- حکمت ۸۰ - مؤمن و منافق. ۴۵۷
- حکمت ۸۱ - ارزش شانس‌ها. ۴۵۷
- حکمت ۸۲ - ارزش‌های والای انسانی. ۴۵۷
- حکمت ۸۳ - روش برخورد جاهلین. ۴۵۷
- حکمت ۸۴ - مردم پس از محاکمه. ۴۵۷
- حکمت ۸۵ - پرهیز از اتعاهای علمی. ۴۵۷
- حکمت ۸۶ - برتری تجربه پیران از قدرتمندی جوانان. ۴۵۷
- حکمت ۸۷ - ارزش استغفار. ۴۵۷
- حکمت ۸۸ - دو عامل ایمنی مسلمین. ۴۵۷
- حکمت ۸۹ - راه اصلاح دنیا و آخرت. ۴۵۷
- حکمت ۹۰ - شناخت عالم آگاه. ۴۵۹
- حکمت ۹۱ - راه درمان روان. ۴۵۹
- حکمت ۹۲ - والاترین دانش. ۴۵۹
- حکمت ۹۳ - فلسفه آزمایش‌ها. ۴۵۹
- حکمت ۹۴ - شناخت نیکي‌ها و خوبی‌ها. ۴۵۹
- حکمت ۹۵ - تقوی و ارزش اعمال. ۴۵۹
- حکمت ۹۶ - ارزش علم و بندگی. ۴۵۹
- حکمت ۹۷ - ارزش یقین. ۴۵۹

- ۴۷۱ . ارزش دانشمندان . حکمت ۹۸ . ضرورت عمل کردن به روایات . ۴۶۱
- ۴۷۱ . ویژگی های رهبران الهی . حکمت ۹۹ . تفسیر اِنَّا لِلّٰه و اِنَّا راجعون . ۴۶۱
- ۴۷۳ . حکمت ۱۴۸ . نقش سخن در شناخت انسان . حکمت ۱۰۰ . روش مناجات کردن . ۴۶۱
- ۴۷۳ . حکمت ۱۴۹ . ضرورت خودشناسی . حکمت ۱۰۱ . روش برطرف کردن نیازهای مردم . ۴۶۱
- ۴۷۳ . حکمت ۱۵۰ . ضد ارزش ها و هشدارها . حکمت ۱۰۲ . آینده و مسخ ارزش ها . ۴۶۱
- ۴۷۳ . حکمت ۱۵۱ . ضرورت آینده نگری . حکمت ۱۰۳ . روش برخورد با دنیا . ۴۶۱
- ۴۷۳ . حکمت ۱۵۲ . توجه به فناپذیری . حکمت ۱۰۴ . وصف زاهدان . ۴۶۱
- ۴۷۳ . حکمت ۱۵۳ . صبر و پیروزی . حکمت ۱۰۵ . احترام گذاشتن به مرزها و حدود احکام الهی . ۴۶۱
- ۴۷۳ . حکمت ۱۵۴ . اهمیت نیت ها . حکمت ۱۰۶ . ره آورد شوم دین گریزی . ۴۶۳
- ۴۷۳ . حکمت ۱۵۵ . ضرورت پایبندی به عهد . حکمت ۱۰۷ . علل سقوط عالمان بی عمل . ۴۶۳
- ۴۷۳ . حکمت ۱۵۶ . ضرورت خداشناسی و اطاعت . حکمت ۱۰۸ . شگفتی های روح آدمی . ۴۶۳
- ۴۷۵ . حکمت ۱۵۷ . فراهم بودن راه های هدایت . حکمت ۱۰۹ . ارزش اهل بیت پیامبر (علیهم السلام) . ۴۶۳
- ۴۷۵ . حکمت ۱۵۸ . روش برخورد با دوستان بد . حکمت ۱۱۰ . شرایط تحقق اوامر الهی . ۴۶۳
- ۴۷۵ . حکمت ۱۵۹ . پرهیز از مواضع اتهام . حکمت ۱۱۱ . عشق تحمّل ناشدنی امام علی (علیه السلام) . ۴۶۳
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۰ . قدرت و زورگویی . حکمت ۱۱۲ . مشکلات شیعه بودن!! . ۴۶۳
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۱ . ارزش مشورت و پرهیز از خودمحوری . حکمت ۱۱۳ . ارزش های والای اخلاقی . ۴۶۳
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۲ . ضرورت رازداری . حکمت ۱۱۴ . جایگاه خوش بینی و بدبینی در جامعه . ۴۶۳
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۳ . فقر و نابودی . حکمت ۱۱۵ . توجه به پایا پذیری دنیا . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۴ . روش برخورد با متجاوزان . حکمت ۱۱۶ . انسان و انواع آفت ها . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۵ . پرهیز از نافرمانی خدا . حکمت ۱۱۷ . پرهیز از افتاد و تفریط در دوستی با امام (علیه السلام) . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۶ . پرهیز از تجاوز به حقوق دیگران . حکمت ۱۱۸ . استفاده از فرصت ها . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۷ . خودبستگی و محرومیت ها . حکمت ۱۱۹ . ضرورت شناخت دین . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۸ . توجه به فناپذیری دنیا . حکمت ۱۲۰ . روانشناسی قیائل قریب . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۶۹ . آینده نگری . حکمت ۱۲۱ . ارزیابی عمل ها . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۷۰ . ضرورت ترک گناه . حکمت ۱۲۲ . عبرت از مرگ یاران . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۷۱ . ره آورد شوم حرام خواری . حکمت ۱۲۳ . الگوهای کامل انسانیت . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۷۲ . نادانی و دشمنی ها . حکمت ۱۲۴ . روانشناسی زن و مرد . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۷۳ . ارزش مشورت ها . حکمت ۱۲۵ . امام و شناساندن اسلام . ۴۶۵
- ۴۷۵ . حکمت ۱۷۴ . ارزش خشم در راه خدا . حکمت ۱۲۶ . شگفتی های ضد ارزش ها . ۴۶۷
- ۴۷۵ . حکمت ۱۷۵ . راه درمان ترس . حکمت ۱۲۷ . نکوهش از سستی در عمل . ۴۶۷
- ۴۷۵ . حکمت ۱۷۶ . ابزار ریاست . حکمت ۱۲۸ . تأثیر عوامل زیست محیطی در سلامت . ۴۶۷
- ۴۷۷ . حکمت ۱۷۷ . روش برخورد با بدان . حکمت ۱۲۹ . شناخت عظمت پروردگار . ۴۶۷
- ۴۷۷ . حکمت ۱۷۸ . روش نابود کردن بدی ها . حکمت ۱۳۰ . توجه به فناپذیری دنیا . ۴۶۷
- ۴۷۷ . حکمت ۱۷۹ . اجابت سستی اراده . حکمت ۱۳۱ . ۴۶۷
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۰ . طمع بزی و دگی . الف - سرزنش نکوهش کننده دنیا . ۴۶۷
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۱ . ارزش روانشناسی . ب - خوبی ها و زیبایی های دنیا . ۴۶۷
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۲ . شناخت کمال سحر و سکوت . حکمت ۱۳۲ . ضرورت یاد مرگ . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۳ . باطل گرایی و اختلال . حکمت ۱۳۳ . اقسام مردم و دنیا . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۴ . ویژگی های اعتقادی امام (علیه السلام) . حکمت ۱۳۴ . حقوق دوستان . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۵ . ویژگی های اعتقادی امام (علیه السلام) . حکمت ۱۳۵ . چهار ارزش برتر . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۶ . آینده سخت ستمکاران . حکمت ۱۳۶ . فلسفه احکام الهی . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۷ . ضرورت یاد قیامت . حکمت ۱۳۷ . راه نزول روزی . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۸ . ضرورت حق گرایی . حکمت ۱۳۸ . نقش یا دانش الهی در اتفاق . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۸۹ . ارزش صبر و خطر بی تابي . حکمت ۱۳۹ . تناسب امداد الهی با نیازها . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۹۰ . معیار امامت؟ . حکمت ۱۴۰ . قناعت و بی نیازی . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۹۱ . مشکلات دنیا . حکمت ۱۴۱ . راه آسایش . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۹۲ . پرهیز از زراندوزی . حکمت ۱۴۲ . دوستی ها و خردمندی . ۴۶۹
- ۴۷۷ . حکمت ۱۹۳ . راه به کار گرفتن قلب . حکمت ۱۴۳ . غمها و پیری زودرس . ۴۶۹
- ۴۷۹ . حکمت ۱۹۴ . ضرورت پرهیز از خشم و انتقام . حکمت ۱۴۴ . تناسب بردباری با مصیبت ها . ۴۶۹
- ۴۷۹ . حکمت ۱۹۵ . پرهیز از پُخل ورزی . حکمت ۱۴۵ . عبادت های بی حاصل . ۴۷۱
- ۴۷۹ . حکمت ۱۹۶ . عبرت آموزی از اِتلاف اموال . حکمت ۱۴۶ . ارزش دعا، صدقه و زکات دادن . ۴۷۱
- ۴۷۹ . حکمت ۱۹۷ . روش درمان روح . حکمت ۱۴۷ . ۴۷۱
- ۴۷۹ . حکمت ۱۹۸ . ضرورت حکومت . ارزش دانش . ۴۷۱

- حکمت ۱۹۹ - نکوهش اوباش ۴۷۹
 حکمت ۲۰۰ - نکوهش انسان‌های شرور ۴۷۹
 حکمت ۲۰۱ - امدادهای الهی و حفظ انسان ۴۷۹
 حکمت ۲۰۲ - واقع‌نگری در مسایل سیاسی ۴۷۹
 حکمت ۲۰۳ - یاد مرگ و پرهیزکاری ۴۷۹
 حکمت ۲۰۴ - بی‌توجهی به سیاس‌گذاری مردم ۴۷۹
 حکمت ۲۰۵ - گنجایش نامحدود ظرف علم ۴۸۱
 حکمت ۲۰۶ - ره آورد حلم و بردباری ۴۸۱
 حکمت ۲۰۷ - ارزش همانند شدن با خوبان ۴۸۱
 حکمت ۲۰۸ - مراحل خودسازی ۴۸۱
 حکمت ۲۰۹ - خبر از ظهور حضرت مهدی (عج) ۴۸۱
 حکمت ۲۱۰ - الگوهای پرهیزکاری ۴۸۱
 حکمت ۲۱۱ - ارزش‌های اخلاقی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۲ - خودپسندی آفت عقل ۴۸۱
 حکمت ۲۱۳ - تحمّل مشکلات و خشنودی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۴ - نریزویی و کامیابی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۵ - خلاف آفت اندیشه ۴۸۱
 حکمت ۲۱۶ - قدر و تجاوزهاری ۴۸۱
 حکمت ۲۱۷ - مرگونی روزگار و شناخت انسان‌ها ۴۸۱
 حکمت ۲۱۸ - حسادت آفت دوستی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۹ - آرزوها آفت اندیشه ۴۸۳
 حکمت ۲۲۰ - روش قضاوت و حجت ۴۸۳
 حکمت ۲۲۱ - آینده دردناک ستمگران ۴۸۳
 حکمت ۲۲۲ - بی‌توجهی به پدی بد ۴۸۳
 حکمت ۲۲۳ - حياء و عیب‌پوشی ۴۸۳
 حکمت ۲۲۴ - برخی از ارزش‌های اخلاقی ۴۸۳
 حکمت ۲۲۵ - حسادت و بیماری ۴۸۳
 حکمت ۲۲۶ - طمع‌ورزی و خواری ۴۸۳
 حکمت ۲۲۷ - ارکان ایمان ۴۸۳
 حکمت ۲۲۸ - ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها ۴۸۳
 حکمت ۲۲۹ - ارزش قناعت و خوش خلقی ۴۸۳
 حکمت ۲۳۰ - راه به دست آوردن روزی ۴۸۳
 حکمت ۲۳۱ - تعریف عدل و احسان ۴۸۳
 حکمت ۲۳۲ - ره آورد اتفاق ۴۸۳
 حکمت ۲۳۳ - پرهیز از آغازگری در مبارزه ۴۸۵
 حکمت ۲۳۴ - تفاوت اخلاقی مردان و زنان ۴۸۵
 حکمت ۲۳۵ - نشانه خردمندی ۴۸۵
 حکمت ۲۳۶ - زشتی دنیای حرام ۴۸۵
 حکمت ۲۳۷ - اقسام عبادت ۴۸۵
 حکمت ۲۳۸ - مشکلات تشکیل خانواده ۴۸۵
 حکمت ۲۳۹ - زشتی سستی و سخن چینی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۰ - غصب و ویرانی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۱ - آینده دردناک ستمکاران ۴۸۵
 حکمت ۲۴۲ - ارزش ترس از خداوند ۴۸۵
 حکمت ۲۴۳ - روش صحیح پاسخگویی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۴ - مسؤولیت نعمت‌های الهی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۵ - کاستی قدرت و کنترل شهوت ۴۸۵
 حکمت ۲۴۶ - هشدار از پشت کردن نعمت‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۴۷ - ره‌آورد سخاوت ۴۸۷
 حکمت ۲۴۸ - تقویت خوش‌بینی‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۴۹ - بهترین عمل‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۵۰ - خداشناسی در حوادث روزگار ۴۸۷
 حکمت ۲۵۱ - تلخی‌های و شیرینی‌های دنیا و آخرت ۴۸۷
- حکمت ۲۵۲ - فلسفه احکام الهی ۴۸۷
 حکمت ۲۵۳ - روش سوگند دادن ستمکار ۴۸۷
 حکمت ۲۵۴ - تلاش در اتفاق‌های اقتصادی ۴۸۷
 حکمت ۲۵۵ - تندخویی و جنون ۴۸۷
 حکمت ۲۵۶ - حسادت و بیماری ۴۸۷
 حکمت ۲۵۷ - راه شاد کردن دیگران ۴۸۷
 حکمت ۲۵۸ - صدقه و توانگری ۴۸۹
 حکمت ۲۵۹ - شناخت جایگاه وفاداری ۴۸۹
 حکمت ۲۶۰ - پرهیز از مُهلت دادن‌های خدا ۴۸۹
 حکمت ۲۶۱ - اشاره به ظهور امام زمان (عج) ۴۹۱
 حکمت ۲۶۲ - سخنوری ۴۹۱
 حکمت ۲۶۳ - پرهیز از دشمنی کردن ۴۹۱
 حکمت ۲۶۴ - سرپرستی زنان ۴۹۱
 حکمت ۲۶۵ - تأثیر ایمان در روح ۴۹۱
 حکمت ۲۶۶ - ضرورت پرداخت زکات ۴۹۳
 حکمت ۲۶۷ - اخلاق نظامی ۴۹۳
 حکمت ۲۶۸ - امید به پیروزی ۴۹۳
 حکمت ۲۶۹ - جهاد پیامبر (ص) ۴۹۳
 حکمت ۲۷۰ - مظلومیت امام علی (ع) ۴۹۵
 حکمت ۲۷۱ - مشکل حق ناشناسی ۴۹۵
 حکمت ۲۷۲ - مشکل هم‌نشینی با قدرتمندان ۴۹۵
 حکمت ۲۷۳ - نیکی به بازماندگان دیگران ۴۹۵
 حکمت ۲۷۴ - گفتار حکیمان و درمان ۴۹۵
 حکمت ۲۷۵ - روش صحیح پاسخ دادن ۴۹۵
 حکمت ۲۷۶ - پرهیز از حرص‌ورزی در کسب روزی ۴۹۵
 حکمت ۲۷۷ - اعتدال در دوستی‌ها و دشمنی‌ها ۴۹۵
 حکمت ۲۷۸ - روش برخورد با دنیا ۴۹۵
 حکمت ۲۷۹ - ضرورت حفظ اموال کعبه ۴۹۷
 حکمت ۲۸۰ - روش صحیح قضاوت ۴۹۷
 حکمت ۲۸۱ - ضرورت استقامت در برداشتن کجی‌ها ۴۹۷
 حکمت ۲۸۲ - ضرورت توکل به خداوند ۴۹۷
 حکمت ۲۸۳ - ضرورت عمل‌گرایی ۴۹۷
 حکمت ۲۸۴ - ضد ارزش‌های اخلاقی ۴۹۷
 حکمت ۲۸۵ - پرهیز از دورویی‌ها ۴۹۷
 حکمت ۲۸۶ - سوگند ۴۹۹
 حکمت ۲۸۷ - روش تروم عمل ۴۹۹
 حکمت ۲۸۸ - شناخت احوال و احوالات و مستحبات ۴۹۹
 حکمت ۲۸۹ - یاد قیامت و تادیه ۴۹۹
 حکمت ۲۹۰ - برتری عقل در مشاهده چشم ۴۹۹
 حکمت ۲۹۱ - غرور، آفت پندپذیری ۴۹۹
 حکمت ۲۹۲ - غلل سقوط جامعه ۴۹۹
 حکمت ۲۹۳ - دانش نابود کننده عذرها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۴ - ضرورت استفاده از فرصت‌ها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۵ - سرانجام خوشی‌ها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۶ - مشکل درک قضا و قدر ۴۹۹
 حکمت ۲۹۷ - چهل و خواری ۴۹۹
 حکمت ۲۹۸ - الگوی کامل انسانیت ۴۹۹
 حکمت ۲۹۹ - مسؤولیت نعمت‌ها ۴۹۹
 حکمت ۳۰۰ - روش تسلیت گفتن ۵۰۱
 حکمت ۳۰۱ - عزای پیامبر (ص) و بی‌تایی‌ها ۵۰۱
 حکمت ۳۰۲ - دوستی با احقر هرگز! ۵۰۱
 حکمت ۳۰۳ - فاصله میان شرق و غرب ۵۰۱
 حکمت ۳۰۴ - شناخت دوستان و دشمنان ۵۰۱

۵۰۹	حکمت ۳۴۹ - الگوی انسان کامل	۵۰۱	حکمت ۲۹۶ - پرهیز از دشمنی‌ها
۵۰۹	حکمت ۳۵۰ - روانشناسی مردان ستمکار	۵۰۱	حکمت ۲۹۷ - ضرورت عبرت گرفتن
۵۰۹	حکمت ۳۵۱ - امیدواری در سختی‌ها	۵۰۱	حکمت ۲۹۸ - اعتدال در دشمنی‌ها
۵۰۹	حکمت ۳۵۲ - اعتدال در پرداخت به امور خانواده	۵۰۱	حکمت ۲۹۹ - نماز در نگرانی‌ها
۵۰۹	حکمت ۳۵۳ - بزرگ‌ترین عیب	۵۰۱	حکمت ۳۰۰ - شگفتی روزی‌بندگان
۵۰۹	حکمت ۳۵۴ - روش تهریک گفتن در تولد فرزند	۵۰۱	حکمت ۳۰۱ - احتیاط در فرستادن پیک‌ها و نامه‌ها
۵۱۱	حکمت ۳۵۵ - پرهیز از تجمل‌گرایی	۵۰۱	حکمت ۳۰۲ - نیاز انسان به دعا
۵۱۱	حکمت ۳۵۶ - قدرت خداوند در روزی رسانی	۵۰۳	حکمت ۳۰۳ - ارزش دنیادوستی
۵۱۱	حکمت ۳۵۷ - روش تسلیت گفتن	۵۰۳	حکمت ۳۰۴ - ضرورت پاسخ دادن به درخواست‌ها
۵۱۱	حکمت ۳۵۸ - مسئولیت نعمت‌ها	۵۰۳	حکمت ۳۰۵ - غیرتمندی و ترک زنا
۵۱۱	حکمت ۳۵۹ - راه خودسازی	۵۰۳	حکمت ۳۰۶ - نگهدارندگی آجل
۵۱۱	حکمت ۳۶۰ - ضرورت پرهیز از بدگمانی	۵۰۳	حکمت ۳۰۷ - مشکل مال غارت شده
۵۱۱	حکمت ۳۶۱ - روش خواستن از خدا	۵۰۳	حکمت ۳۰۸ - ره آورد دوستی پدران
۵۱۱	حکمت ۳۶۲ - ضرورت پرهیز از درگیری	۵۰۳	حکمت ۳۰۹ - ارزش گمان مؤمن
۵۱۱	حکمت ۳۶۳ - نشانه‌ی بی‌خردی	۵۰۳	حکمت ۳۱۰ - ضرورت اطمینان به وعده‌های الهی
۵۱۱	حکمت ۳۶۴ - جایگاه پرسیدن	۵۰۳	حکمت ۳۱۱ - تفرین امام علیه السلام
۵۱۱	حکمت ۳۶۵ - ارزش‌های اخلاقی	۵۰۳	حکمت ۳۱۲ - روانشناسی عادات
۵۱۱	حکمت ۳۶۶ - هماهنگی علم و عمل	۵۰۳	حکمت ۳۱۳ - جامعیت قرآن
۵۱۱	حکمت ۳۶۷ - روش برخورد با دنیا	۵۰۳	حکمت ۳۱۴ - روش برخورد متجاوز
۵۱۳	حکمت ۳۶۸ - فلسفه کيفر و پاداش	۵۰۳	حکمت ۳۱۵ - روش نویسنده‌ی
۵۱۳	حکمت ۳۶۹ - خبر از مسخ ارزش‌ها	۵۰۳	حکمت ۳۱۶ - پیشوایی مؤمنان و تبهکاران
۵۱۳	حکمت ۳۷۰ - هدف‌داری انسان و ضرورت تقوا	۵۰۳	حکمت ۳۱۷ - اختلاف مسلمین و خرافات
۵۱۳	حکمت ۳۷۱ - ارزش‌های والای اخلاقی	۵۰۵	حکمت ۳۱۸ - قاطعیت در مبارزات
۵۱۳	حکمت ۳۷۲ - عوامل استحکام دین و دنیا	۵۰۵	حکمت ۳۱۹ - ره آورد شوم تهیدستی
۵۱۳	حکمت ۳۷۳ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر	۵۰۵	حکمت ۳۲۰ - روش صحیح پرسیدن
۵۱۵	حکمت ۳۷۴ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر	۵۰۵	حکمت ۳۲۱ - قاطعیت رهبری در مشورت
۵۱۵	حکمت ۳۷۵ - مراحل شکست در مبارزه	۵۰۵	حکمت ۳۲۲ - ضرورت تقویت روحیه مردم پس از جنگ
۵۱۵	حکمت ۳۷۶ - سرانجام حق و باطل	۵۰۵	حکمت ۳۲۳ - علل انحراف خوارج
۵۱۵	حکمت ۳۷۷ - ضرورت ترسیدن از عذاب الهی	۵۰۵	حکمت ۳۲۴ - خداترس در خلوت‌گاه‌ها
۵۱۷	حکمت ۳۷۸ - آثار شوم بخل‌ورزی	۵۰۵	حکمت ۳۲۵ - اندوه عزای محمدبن ابی‌بکر
۵۱۷	حکمت ۳۷۹ - اقسام روزی و پرهیز از حرص زدن	۵۰۵	حکمت ۳۲۶ - مهلت پذیرش توبه
۵۱۷	حکمت ۳۸۰ - ضرورت یاد مرگ	۵۰۵	حکمت ۳۲۷ - پیروزی‌های دروغین
۵۱۷	حکمت ۳۸۱ - ضرورت بازداري و کنترل زبان	۵۰۵	حکمت ۳۲۸ - مسئولیت اجتماعی سرمایه داران
۵۱۷	حکمت ۳۸۲ - پرسش و پاسخ	۵۰۷	حکمت ۳۲۹ - بی‌نیازی از عذرخواهی
۵۱۷	حکمت ۳۸۳ - تلاش در اصلاح و بندگی	۵۰۷	حکمت ۳۳۰ - مسئولیت نعمت‌ها
۵۱۷	حکمت ۳۸۴ - راه چگونه گفتن	۵۰۷	حکمت ۳۳۱ - ارزش اطاعت و بندگی
۵۱۷	حکمت ۳۸۵ - دین‌شناسی	۵۰۷	حکمت ۳۳۲ - مسئولیت رهبری
۵۱۷	حکمت ۳۸۶ - ضرورت استقامت	۵۰۷	حکمت ۳۳۳ - روانشناسی مؤمن
۵۱۷	حکمت ۳۸۷ - شناخت خوبی‌ها و بدی‌ها	۵۰۷	حکمت ۳۳۴ - یاد مرگ و آرزوها
۵۱۷	حکمت ۳۸۸ - فقرزدایی و سلامت	۵۰۷	حکمت ۳۳۵ - آفات اموال
۵۱۷	حکمت ۳۸۹ - ضرورت عمل‌گرایی	۵۰۷	حکمت ۳۳۶ - مسئولیت وعده‌دادن
۵۱۷	حکمت ۳۹۰ - برنامه‌ریزی صحیح در زندگی	۵۰۷	حکمت ۳۳۷ - ضرورت عمل‌گرایی
۵۱۹	حکمت ۳۹۱ - ضرورت ترک حرام و غفلت زدگی	۵۰۷	حکمت ۳۳۸ - اقسام علم
۵۱۹	حکمت ۳۹۲ - راه شناخت انسان‌ها	۵۰۷	حکمت ۳۳۹ - قدرت و حاکمیت اندیشه
۵۱۹	حکمت ۳۹۳ - روش برخورد با دنیا	۵۰۷	حکمت ۳۴۰ - ارزش پاکدامنی و شکرگذاری
۵۱۹	حکمت ۳۹۴ - ارزش سخن	۵۰۷	حکمت ۳۴۱ - روز دردناک ظالم
۵۱۹	حکمت ۳۹۵ - ارزش قناعت	۵۰۷	حکمت ۳۴۲ - راه بی‌نیازی
۵۱۹	حکمت ۳۹۶ - راه خوب زیستن	۵۰۷	حکمت ۳۴۳ - شناخت مردم و ضد ارزش‌ها
۵۱۹	حکمت ۳۹۷ - عطر خوب	۵۰۷	حکمت ۳۴۴ - ضرورت توجه به فناپذیری دنیا
۵۱۹	حکمت ۳۹۸ - ترک غرور و یاد مرگ	۵۰۹	حکمت ۳۴۵ - یکی از راه‌های پاک ماندن
۵۱۹	حکمت ۳۹۹ - حقوق متقابل پدر و فرزند	۵۰۹	حکمت ۳۴۶ - مشکلات درخواست کردن
۵۱۹	حکمت ۴۰۰ - شناخت واقعیت‌ها و خرافات	۵۰۹	حکمت ۳۴۷ - جایگاه ستایش
۵۱۹	حکمت ۴۰۱ - ضرورت هماهنگی با مردم	۵۰۹	حکمت ۳۴۸ - سخت‌ترین گناه

- حکمت ۴۰۲ - ضرورت موقعیت شناسی ۵۱۹
- حکمت ۴۰۳ - پرهیز از کارهای گوناگون ۵۲۱
- حکمت ۴۰۴ - تفسیر لاجول ولا قوة الا بالله ۵۲۱
- حکمت ۴۰۵ - جاهلان متظاهر به دین ۵۲۱
- حکمت ۴۰۶ - اخلاق تهیدستان و توانگران ۵۲۱
- حکمت ۴۰۷ - ارزش عقل ۵۲۱
- حکمت ۴۰۸ - سرانجام حق ستیزی ۵۲۱
- حکمت ۴۰۹ - هماهنگی قلب و چشم ۵۲۱
- حکمت ۴۱۰ - ارزش پرهیزگاری ۵۲۱
- حکمت ۴۱۱ - احترام به استاد ۵۲۱
- حکمت ۴۱۲ - راه خودسازی ۵۲۱
- حکمت ۴۱۳ - راه تحمل مصیبت ها ۵۲۱
- حکمت ۴۱۴ - راه تحمل مصیبت ها ۵۲۱
- حکمت ۴۱۵ - دنیاشناسی ۵۲۱
- حکمت ۴۱۶ - روش خورد با دنیا ۵۲۱
- حکمت ۴۱۷ - شرایط توبه و استغفار ۵۲۳
- حکمت ۴۱۸ - روش خورد با دنیا ۵۲۳
- حکمت ۴۱۹ - مشکلات انسان ۵۲۳
- حکمت ۴۲۰ - راه درمان شهوت نفسانی ۵۲۳
- حکمت ۴۲۱ - راه آورد عقل ۵۲۳
- حکمت ۴۲۲ - ارزش نیکوکاری ۵۲۳
- حکمت ۴۲۳ - ره آورد خودسازی ۵۲۳
- حکمت ۴۲۴ - ارزش عقل و بُردباری ۵۲۳
- حکمت ۴۲۵ - مسئولیت توانگران ۵۲۵
- حکمت ۴۲۶ - دو چیز ناپایدار ۵۲۵
- حکمت ۴۲۷ - جایگاه شکوه کردن ۵۲۵
- حکمت ۴۲۸ - شناخت روز عید ۵۲۵
- حکمت ۴۲۹ - اندوه سرمایه داران ۵۲۵
- حکمت ۴۳۰ - اندوه زراندوزی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۱ - اقسام روزی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۲ - ویژگی های دوستان خدا ۵۲۵
- حکمت ۴۳۳ - ضرورت توجه به فتنه پیری لذت ها ۵۲۵
- حکمت ۴۳۴ - آزمون انسان ها ۵۲۵
- حکمت ۴۳۵ - ارزش های والای اخلاقی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۶ - راه شناخت بزرگواران ۵۲۷
- حکمت ۴۳۷ - شناخت عدل و بخشش ۵۲۷
- حکمت ۴۳۸ - جهل و دشمن ۵۲۷
- حکمت ۴۳۹ - تعریف زهد و پارسایی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۰ - نقش خوابیدن ها در زندگی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۱ - تجربه کاری و شناخت مدیران ۵۲۷
- حکمت ۴۴۲ - راه انتخاب شهرها برای زندگی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۳ - ویژگی های مالک اشتر ۵۲۷
- حکمت ۴۴۴ - ارزش شادابی در کار ۵۲۷
- حکمت ۴۴۵ - انسان شناسی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۶ - ضرورت پرداخت دیون مردم ۵۲۷
- حکمت ۴۴۷ - ضرورت فقه در تجارت ۵۲۷
- حکمت ۴۴۸ - راه برخورد با مصیبت ها ۵۲۷
- حکمت ۴۴۹ - راه مبارزه با هواپرستی ۵۲۷
- حکمت ۴۵۰ - پرهیز از شوخی کردن ۵۲۷
- حکمت ۴۵۱ - روش برخورد با مردم ۵۲۷
- حکمت ۴۵۲ - معیار شناخت فقر و غنا ۵۲۷
- حکمت ۴۵۳ - علل انحراف زبیر ۵۲۹
- حکمت ۴۵۴ - راه غرور زدایی ۵۲۹
- حکمت ۴۵۵ - راه شناخت بزرگ ترین شاعر ۵۲۹
- حکمت ۴۵۶ - بهای جان آدمی ۵۲۹
- حکمت ۴۵۷ - تشنگان مال و علم ۵۲۹
- حکمت ۴۵۸ - نشانه های ایمان ۵۲۹
- حکمت ۴۵۹ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۰ - ارزش صبر و تحمل ۵۲۹
- حکمت ۴۶۱ - غیبت نشانه ناتوانی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۲ - پرهیز از غرور زدگی در ستایش ۵۲۹
- حکمت ۴۶۳ - دنیا برای آخرت است ۵۲۹
- حکمت ۴۶۴ - سرانجام دردناک بنی امیه ۵۲۹
- حکمت ۴۶۵ - ارزش های والای انصار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۶ - دقت در مشاهدات ۵۲۹
- حکمت ۴۶۷ - وصف یکی از رهبران الهی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۸ - مسئولیت سرمایه داری ۵۳۱
- حکمت ۴۶۹ - پرهیز از افراط و تفریط نسبت به امام (ع) ۵۳۱
- حکمت ۴۷۰ - تعریف توحید و عدل ۵۳۱
- حکمت ۴۷۱ - شناخت جایگاه سخن و سکوت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۲ - دعای باران ۵۳۱
- حکمت ۴۷۳ - ارزش رنگ کردن و آرایش ۵۳۱
- حکمت ۴۷۴ - ارزش عفت و پاکدامنی ۵۳۱
- حکمت ۴۷۵ - ارزش قناعت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۶ - راه کشورداری ۵۳۱
- حکمت ۴۷۷ - بزرگ ترین گناه ۵۳۱
- حکمت ۴۷۸ - مسئولیت آگاهان ۵۳۱
- حکمت ۴۷۹ - بدترین دوست ۵۳۱
- حکمت ۴۸۰ - آفت دوستی ۵۳۳
- فهرست موضوعی نهج البلاغه ۵۳۵
- جدول اختلاف نسخه ها ۶۶۹
- فهرست مطالب ۷۳۵
- فهرست مترجم ۷۵۱